

Väkivalta puheeksi

- opas lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisen avuksi

Tiia Haapajärvi ja Janni Tirkkonen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Väkivalta puheeksi - opas lähisuhdeväkival- lan puheeksi ottamisen avuksi

Tiia Haapajärvi ja Janni Tirkkonen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2019

Tiia Haapajärvi, Janni Tirkkonen

Väkivalta puheeksi - opas lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisen avuksi

Vuosi 2019

Sivumäärä 59

Opinnäytetyömme tavoitteena oli madaltaa lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisen kynnystä kehittämällä opas sen tueksi. Kohderyhmäksemme rajasimme 6.-9. luokkaisten kanssa työskentelevät ammattilaiset. Opas tulee heidän käyttöönsä ja täten toimii apuvälineenä väkivallan puheeksi ottamiseen. Työ on toteutettu tutkimuksellisen kehittämistoiminnan viitekehyksessä työelämäkumppanimme Riihimäen poliisin Ankkuri-tiimin ja heidän yhteistyökumppaniensa käyttöön.

Väkivaltaisuus perheessä vaikuttaa lapsiin ja nuoriin monella tavalla, joten pyrimme estämään negatiiviset vaikutukset väkivallan puheeksi ottamisen helpottamisella. Uskomme, että tilanteeseen puuttuminen riittävän varhaisessa vaiheessa toimii myös ennalta ehkäisevänä tekona. Väkivallan puheeksi ottaminen ja sitä kautta vaadittaviin toimiin ryhtyminen voi toimia myös korjaavana tekona, pääasia että asiaan puututaan.

Teoriaperustassa esittelemme lähisuhdeväkivallan kentällä työskenteleviä toimijoita, kerromme väkivallasta ja aggressiosta yleisellä tasolla, erittelemme väkivallan eri muodot sekä kuvaamme väkivallan tunnistamista ja siihen liittyviä seikkoja. Työssämme tuomme esiin myös väkivallan vaikutukset nuoreen, nuoren kehitykseen sekä nuoren ympäristöön ja käsittelemme väkivaltaa kokeneen nuoren kohtaamista, vuorovaikutusta sekä haastavien aiheiden puheeksi ottamista ja näiden haasteellisia piirteitä.

Opinnäytetyöprosessi eteni vaiheittain suunnittelun ja havainnoinnin kautta toteutusvaiheeseen, jossa teimme työhömmme muokkauksia työelämäkumppanin, heidän yhteistyökumppaniensa arvioinnin sekä omien päätelmiemme perusteella. Haastattelimme opinnäytetyötä varten neljää kohderyhmäämme kuuluvaa ammattilaista. Haastatteluiden pohjalta saadun tiedon avulla lähdimme kokoamaan puheeksi oton oppaan sisältöä ja rakennetta työelämän tarpeita vastaavaksi. Haastatteluiden lisäksi teoriapohjaan käytimme kirjallisuuskatsausta.

Asiasanat: Lähisuhdeväkivalta, Väkivalta, Nuoret, Puheeksi otto

Speaking of violence - a guide to discuss domestic violence

Year 2019 Pages 59

The goal of this thesis was to make it easier to begin discussions about domestic violence, by developing a booklet to support the process. The target group is limited to professionals working with pupils from 6th to 9th grade. The booklet is used by these professionals and it provides them with tools to discuss domestic violence with the pupils they are working with. This thesis is conducted within the context of developmental research for the benefit of the partner institute of the thesis; the Ankkuri team of the police force in Riihimäki, Finland, and their cooperative partners.

Domestic violence affects children and youth in diverse ways, and negative effects can be prevented by making it easier to begin to discuss it. The research group believes that early interference to the situation is a way to prevent negative effects caused by domestic violence. Discussion about domestic violence and then acting in necessary ways can also be remedial deeds: the main issue is to interfere in the situation.

In the theory section, the research group presents actors in the professional field of preventing domestic violence, discusses violence and aggression on general levels, specifies different forms of violence, and describes how to identify violence and matters related to it. In this thesis, the effects of violence in a young person, the effects on the development of a young person, as well as the circumstances of the young person are described. The thesis also presents how to confront a young person who has experienced violence, interaction and how to discuss difficult issues with them, and the challenging features of these methods.

The thesis process developed step by step from planning and observation phase to the actual implementation phase, in which the work was modified with the partner institute, as well as based on the evaluation of the partner institution's cooperative partners and the conclusions of the research group. Four professionals from middle schools were interviewed and the interviews were used to write and conduct the booklet to support the process of begin to discuss domestic violence. Besides of the interviews, a literature review was used to conduct the theory section.

Keywords: Domestic violence, violence, adolescent, bringing up the subject

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	7
3	Haastattelut	7
4	Toimintaympäristön kuvaus	9
5	Lähisuhdeväkivallan vastainen työ	10
5.1	Poliisi.....	10
5.2	Ankkuri-toiminta	10
5.3	Miessakit ry	12
5.4	Ensi- ja turvakotien liitto.....	12
5.5	Rikosuhripäivystys	13
5.6	Maria Akatemia	13
5.7	Naisten linja	14
6	Väkivalta ja aggressio.....	15
6.1	Lähisuhdeväkivalta	16
6.2	Miehen väkivaltaisuus	21
6.3	Naisen väkivaltaisuus.....	21
6.4	Nuoren väkivaltaisuus	22
7	Väkivallan vaikutukset.....	23
7.1	Väkivallan vaikutus nuoreen	25
7.2	Kiintymyssuhde ja trauma	26
8	Väkivaltaa kokeneen nuoren kohtaaminen	29
8.1	Väkivallan tunnistaminen.....	31
8.2	Puheeksi ottaminen	33
8.3	Lastensuojeluilmoitus	34
8.4	Puheeksi oton haasteet	35
9	Eettisyys kohtaamisessa	37
10	Toiminnallisen opinnäytetyön toteuttaminen	39
10.1	Haastattelu tutkimusmenetelmänä	40
10.2	Prosessin kuvaus.....	41
10.3	Luotettavuus	43
11	Arviointi	44
11.1	Yhteistyökumppanin antama arviointi	44
11.2	Itsearviointi	44
12	Pohdinta.....	45

1 Johdanto

Valitsimme opinnäytetyön aiheeksi itseämme kiinnostavan ja yhteiskunnallisesti merkittävän aiheen, lähisuhdeväkivallan. Vuonna 2016 Tilastokeskuksen tekemän selvityksen mukaan viiranomaisten tietoon tuli 8 800 lähi- ja parisuhdeväkivallanuhria. Lähisuhde- ja perheväkivallan uhreista suurin osa oli naisia, jopa 69 prosenttia. Lähisuhde- ja perheväkivallasta 40,6 prosenttia oli avio- tai avopuolisoiden välillä tapahtuvaa väkivaltaa. Lähisuhde- ja perheväkivaltaan syylliseksi epäillyistä suurin osa oli miehiä, 77,9 prosenttia tekijöistä. Neljännes uhreista oli tilaston mukaan alaikäisiä. (Rikos- ja pakkokeinotilasto, 2016.)

Väkivalta koskettaa monia Suomessa. Väkivalta koskettaa sen kokijaa, tekijää ja näkijöitä, ja vaikuttaa suoraan heidän hyvinvointiinsa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä opas sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille väkivallan puheeksi ottamisen helpottamiseksi. Erilaisia malleja Työn asiakaskohderyhmäksi valitsimme 6.-9.luokkalaiset, ja teimme työn tämän kohderyhmän kanssa työskentelevien ammattilaisten käyttöön. Jokainen alalla työskentelevä kohtaa ammatissaan väkivaltaa tavalla tai toisella. Lähisuhdeväkivaltaa tapahtuu asiakkaiden kotona, työ- ja kouluympäristöissä paljon, mutta sen puheeksi ottaminen saattaa olla ammattilaisellekin haasteellista. Tästä syystä teimme opinnäytetyönämme oppaan, jonka toivomme helpottavan sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia työssään.

Teimme oppaan suoraan työelämäkumppanimme, Hämeen poliisilaitoksen piiriin kuuluvan Riihimäen poliisilaitoksen Ankkuri-tiimin, käyttöön ja heidän yhteistyökumppaneilleen jaettavaksi.

Opinnäytetyönämme toteutettava opas käsittelee lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamista. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan sellaista väkivaltaa, jonka tekijänä on perheenjäsen, entinen tai nykyinen kumppani tai muu läheinen ihminen. Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan avio-, avopuoliso tai seurustelukumppaniin kohdistettua väkivaltaa. Perheväkivalta eroaa parisuhdeväkivallasta sillä, että siinä väkivaltaa saatetaan käyttää myös perheen lapsia kohtaan, mutta se ei välttämättä kohdistu suoraan lapsiin. Lapsen kaltoinkohtelu on myös perheväkivaltaa, mutta tässä tilanteessa väkivaltaa käytetään vain lasta kohtaan, mutta ei mahdollista puolisoa tai kumppania kohtaan. Lähisuhdeväkivalta kattaa muun muassa kaikki edellä mainitut väkivallan ilmenemismuodot.

2 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyömme lähtökohtana on lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamisen haasteellisuus. Työelämän yhteistyökumppaniltamme saimme tiedon, että lähisuhdeväkivallasta keskusteleminen tai puheeksi ottaminen on ammattilaisillekin haastavaa. Kävimme haastattelemassa opinnäytetyötä varten terveydenhoitajaa, erityisopettajaa sekä kahta kuraattoria. Haastatteluista ilmeni, että vaikka väkivallasta kysytäänkin nuorilta esimerkiksi erilaisten haastattelulomakkeiden kautta terveystarkastuksen yhteydessä, haastavinta on eri väkivallan muotojen tunnistaminen, ja kyseiseen väkivallan muotoon sopivien kysymysten esittäminen nuorelle. Myöskin väkivallan puheeksi ottoon nuorten vanhempien kanssa kaivattiin apuvälineitä. Kaikki haastateltavamme toivat esille, että kaikki lisätieto väkivallan puheeksi oton tueksi on tarpeen.

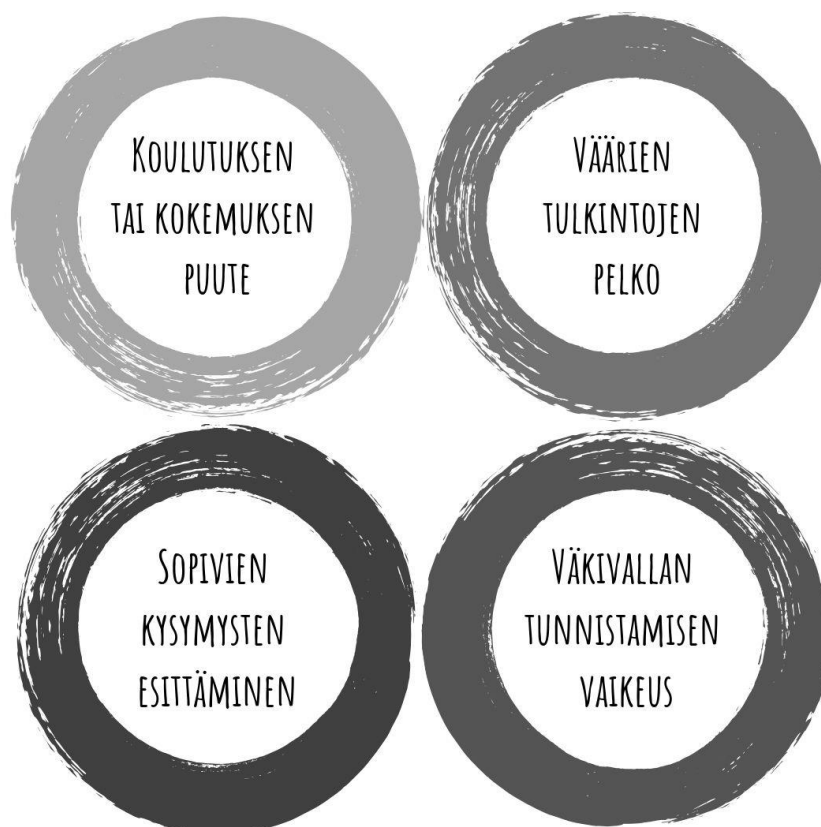
Opinnäytetyömme tavoitteena oli väkivallan puheeksi ottamisen helpottaminen ja väkivallan ennaltaehkäisy. Työllämme pyrimme madaltamaan väkivallan puheeksi ottamisen kynnyksiä, jotta nuorten ja heidän perheidensä tilanteisiin päästäisiin käsiksi, ennen kuin ne muuttuvat akuuteiksi.

Tarkoituksena oli toteuttaa tavoitteemme mukaisesti opas Riihimäen Ankkurin yhteistyökumppaneille. Sisällytimme oppaaseen väkivallan eri muodot, neuvoja niiden tunnistamiseen, väkivallan vaikutukset nuoreen, auttavia tahoja ja rikoksen uhriksi joutuneen oikeudet. Tarkensimme oppaaseen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen merkitystä sekä puheeksi ottamisen eri menetelmiä väkivaltateeman mukaisesti. Oppaan lähteenä käytimme kirjallisuuskatsausta ja ammattilaisten haastattelujen pohjalta saamaamme tietoa reflektoiden omaan tulkintaamme ja osaamiseemme.

3 Haastattelut

Päädyimme keräämään opasta varten haastatteluaineistoa kohderyhmältämme, eli 6.-9. luokkalaisten kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta. Kerättävää aineistoa varten haastattelimme terveydenhoitajaa, erityisopettajaa ja kahta kuraattoria. Haastattelut toteutettiin kunkin haastateltavan työpaikalla. Ennen haastatteluita suunnittelimme kysymykset (Liite 1), joilla saisimme mahdollisimman kattavan kuvan kunkin ammattilaisen työssään kohtaamasta haasteesta väkivallan puheeksi ottamisessa. Halusimme saada mahdollisimman monipuolista tietoa jo käytössä olevista menetelmistä tai tavoista miten väkivalta otetaan puheeksi. Laaditut kysymykset toimivat haastattelun runkona, mutta varsinainen haastattelu käytiin keskustelulla tavalla.

Tekemiemme haastatteluiden pohjalta suurimmiksi haasteiksi väkivallan puheeksi ottamisessa nousi koulutuksen tai kokemuksen puute, väärin tulkintojen tekeminen ja niiden pohjalta toimiminen, nuorelle sopivien kysymysten esittäminen sekä väkivallan ja sen muotojen tunnistaminen (Kuva 1). Nämä esiin nousseet pääteemat toimivat opinnäytetyömme ja koostamamme oppaan pohjana. Pyrimme oppaallamme madaltamaan väkivallan puheeksi ottamisen kynnystä ja vastaamaan ammattilaisten kokemuksiin haasteisiin.

Kuva 1: Haastatteluista nousseet pääteemat ja ongelmat.

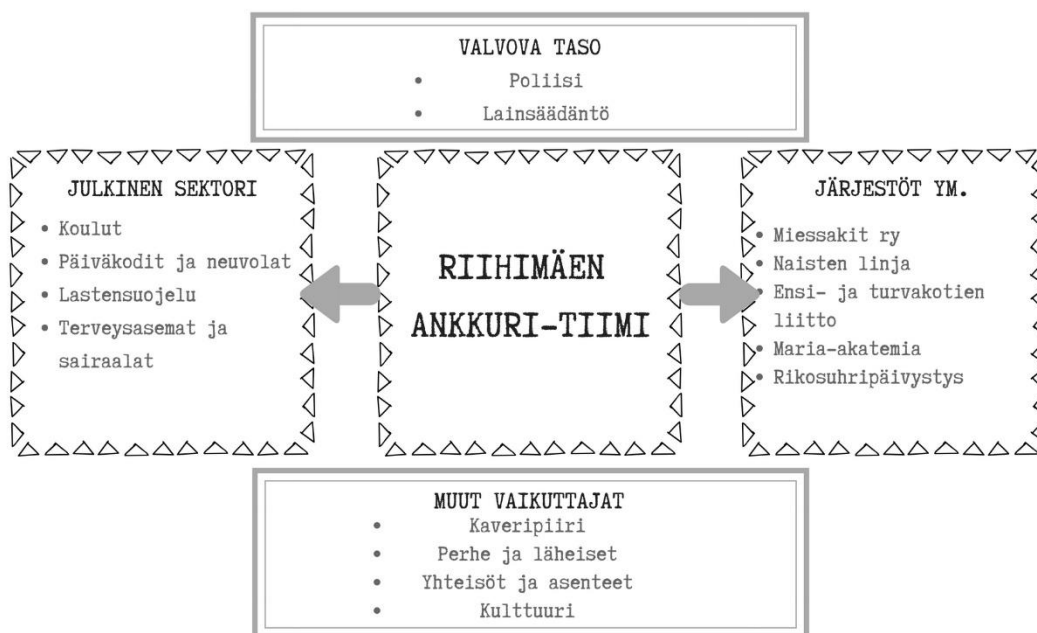
Haastattelemamme ammattilaiset toivoivat väkivallan teeman lisäämistä koulutuksiin. He kokivat, että jo ammattia opiskellessa väkivallasta opetetaan liian vähän. Lisäksi he toivoivat lisäkoulutusta työnantajien toimesta. Kaikki haastateltavista totesivat kuitenkin, että pelkästään työkokemus tuo lisää varmuutta muun muassa väkivallasta keskustelemiseen. Väärin tulkintojen pelko nousi yhtenä haasteena. Nuoren oireilun tulkitseminen virheellisellä tavalla pelotti ammattilaisia. He kertoivat, että vaikeinta on erottaa milloin nuoren oireilu kuuluu normaaliin kehitykseen, milloin jostain muusta johtuvaa. Ikävaiheeseen sopivien kysymysten esittäminen koettiin hankalana, juuri 6.-9. luokkalaisten kohtaamiseen toivottiin sopivia kysymyksiä. Kysyttäessä väkivallan esiintymisestä kunkin ammattilaisen työpaikalla saimme vastaukseksi, ettei heillä esiinny väkivaltaa. Haastattelun ja keskustelun edetessä ilmeni, että väkivaltaa esiintyy, mutta sen tunnistaminen oli haasteellista.

4 Toimintaympäristön kuvaus

Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat 6.-9. luokkalaisten parissa työskentelevät ammattilaiset, jotka kohtaavat väkivaltaa kokeneita nuoria ja heidän vanhempiaan. Nämä ammattilaiset kohtaavat läheisyydessään väkivaltaa kokeneita vaihtelevissa ympäristöissä. Riihimäen poliisilaitoksen Ankkuri-tiimi saa toistuvasti kyselyitä yhteistyökumppaneilta käytännön neuvoista ja avusta väkivaltaa kohdanneen kohtaamiseen.

Riihimäen Ankkuri-tiimin tarkoituksena on puuttua alaikäisten rikolliseen käyttäytymiseen, selvittää nuoren avun tarve sekä elämäntilanne kokonaisvaltaisesti ja ohjata nuori tarpeellisen avun piiriin. Ankkuri-tiimi myös puuttuu perhe- tai läheisväkivaltatapauksiin mahdollisimman nopeasti. Palveluohjaus on yksi Ankkuri-tiimin toimintamuodoista. Tiimi pyrkii lisäämään sisäistä turvallisuutta toimimalla moniammatillisesti yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa sekä jalkautumalla nuorten pariin. (Hämeen poliisilaitoksen Ankkuri-tiimit 2018.)

Työssämme emme koe tärkeäksi käsitellä sukupuolittunutta väkivaltaa sen koommin, vaikka esittelemme sukupuolittuneen väkivallan parissa toimivia järjestöjä. Oppaamme tulee olemaan niin sanotusti yleispätevä, ja täten emme koe tärkeäksi erotella miesten ja naisten tekemää tai kokemaa väkivaltaa kuin pääpiirteittäin.

Kuva 2: Riihimäen Ankkuri-tiimi ja muut väkivaltatyön kentällä toimivat.

Rajasimme kohderyhmämme 6.-9. luokkalaisten nuorten kanssa työskenteleviin ammattilaisiin. Haastattelimme työtämme varten terveydenhoitajaa, erityisopettajaa ja kahta

kuraattoria. Käsitlemme haastatteluaineistoa työssämme kirjallisten lähteiden tavoin usealla osa-alueella.

5 Lähisuhdeväkivallan vastainen työ

Lähisuhdeväkivalta tapahtuu usein salassa, neljän seinän sisällä, piilossa muiden katseilta. Tämä on yksi syy siihen, miksi lähisuhdeväkivalta jää usein kohtaamatta ja käsitlemättä. Se jää herkästi piiloon ja muiden ongelmien taakse. Väkivallan ilmeneminen ei välttämättä tule esiin viranomaisten tekemissä tilastoissa, sillä asiasta ei keskustella kyseisten viranomaisten kanssa. Tämän kaltainen numeerinen tieto on kuitenkin äärimmäisen tärkeää, sillä tilastojen pohjalta tarjottavien palveluiden tarve määritellään sekä resurssit, viranomaiskäytännöt ja voimavarat mitataan. (Hannus, Mehtola, Natunen & Ojuri 2011, 15.)

5.1 Poliisi

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Poliisin tehtäviin kuuluu myös rikosten ennalta estäminen- ja ehkäisy, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.

Poliisin toimialan valvonnasta ja ohjauksesta vastaa sisäministeriö. Poliisihallitus on sisäministeriön alainen, ja ohjaa sekä johtaa operatiivista poliisitoimintaa. Poliisilaitokset ja poliisin valtakunnalliset yksiköt toimivat Poliisihallituksen alaisuudessa. Poliisin yksiköiden tulosohtauksesta vastaa Poliisihallitus. (Organisaatio, 2019.)

Paikallispoliisi koostuu yhdestätoista poliisilaitoksesta. Hämeen poliisilaitos toimii Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen maakunnissa. Työelämäkumppanimme, Riihimäen Ankkuri-tiimi, kuuluu Hämeen poliisilaitoksen piiriin.

5.2 Ankkuri-toiminta

Ankkuri-malli pohjautuu moniammatilliseen yhteistyöhön, jossa eri viranomaiset työskentelevät yhdessä. Tiimin muodostavat poliisi, sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja ja nuorisotyöntekijä. He tekevät tiivistä yhteistyötä kukin omalla ammattiosaamisellaan sekä taustaorganisaatioidensa tuella. Riihimäen Ankkuri myös koordinoi seutukunnallista läheisväkivaltatyöryhmää sekä Marak-toimintaa. Moniviranomaisyhteistyön johdosta nuori ja hänen perheensä kohdataan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tilannetta arvioiden. Tiimin asiakkaille pyritään tarjoamaan mahdollisimman kattavat palvelut saman luukun kautta. Ankkuri-tiimin sairaanhoitaja, nuorisotyöntekijä ja sosiaalityöntekijä vastaavat tuen ja hoidon tarpeisiin tekemällä alkuarvioinnin, ja antamalla tukea ensivaiheeseen tai ohjaavat tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. Moniammatillisen työskentelyn hyödyt tulevat selkeästi esiin haastavissa ja moniongelmaisten asiakkaiden kohdalla, koska juuri näissä tilanteissa tiimissä työskentelevät ammattilaiset tukevat toistensa työtä. (Sisäasiainministeriö 2013, 12-17.)

Ankkuri-tiimi tekee myös lähisuhdeväkivaltatyötä. Työ on tarkoitettu tekijöille, uhreille ja heidän perheilleen. Tavoitteena toiminnalla on katkaista väkivallan kierre, sekä ohjata, neuvoa, auttaa ja tukea asiakasta. Samassa yhteydessä voidaan tarvittaessa arvioida lastensuojelun tarve. Ankkuri-tiimin toimintaan ja työskentelyyn kuuluu myös väkivallan tekijän ja uhrin sitouttaminen jatkohoitoon. Prosessissa asia tulee vireille hätäkeskuksen tai poliisin kautta, ja psykiatrinen sairaanhoitaja on alusta asti tiiviisti mukana asian käsittelyssä. Ankkuritiimiin asia voi myös tulla vireille lastensuojeluilmoituksen perusteella tai nuoren/perheen omalla yhteydenotolla tai koulun yhteydenotolla. Yhteydenotot tulevat hyvin matalalla kynnyksellä ja siitä alkaa asioiden selvittely ja palvelutarpeen arviointi, mikä sisältää itsessään myös lastensuojelutarpeen arvioinnin. Lähisuhdeväkivaltatilanteen osallisiin otetaan mahdollisimman pian yhteyttä ilman vuorokausirajoitetta. Lastensuojeluilmoitus täytyy ottaa käsittelyyn seitsemän arkipäivän kuluessa. (Unkuri & Seppänen 2018.)

Tämän jälkeen edetään normaalit rikosprosessin vaiheet, ja lisäksi tarvittaessa tavataan kaikkia asianosaisia koko prosessissa tarpeen mukaan. Ankkuri-tiimi ohjaa asiakkaat jatkopalveluihin (Kuva 3) sekä järjestää seurantatapaamiset puolen vuoden ja vuoden päähän tapahtuneesta. (Sisäasiainministeriö 2013, 12-17.)

Kuva 3: Väkivaltaa kohdanneen apuna toimivat viranomaiset ja muut toimijat. (Åberg 2017, 166).

5.3 Miessakit ry

Miessakit ry on tehnyt töitä miesten kanssa vuodesta 1995. Työn lähtökohtana ovat alusta saakka olleet miesten tarpeet ja kokemukset. Miessakit ry tarjoaa apua perheväkivaltaa Lyömättömän Linjan kautta. Lyömätön Linja on toiminut vuodesta 2001. Linjan tärkeimpinä asioina on pidetty asiakkaan säännöllistä kohtaamista, intensiivistä ryhmätyönohjausta sekä työntekijöiden keskinäinen vuorovaikutustyö. (Jokinen 2012, 116.)

Lyömätön linja auttaa asiakkaitaan olevia perheitä ja miehiä pidättäytymään tai jopa lopettamaan väkivallan käytön läheisiään kohtaan. Työskentelymuotona he käyttävät yksilötyöskentelyä, viitekehyksinään psykodynaamisen terapian ja kriisi- ja traumaterapian otteita. Lyömättömällä linjalla on myös erikoisosaaminen maahanmuuttajataustaisten miesten parissa työskentelystä. (Jokinen 2012, 117-118.)

Miessakit ry tarjoaa myös Väkivaltaa kokeneet miehet -hankkeen. Hanke nimensä mukaisesti tarjoaa apua miehille, jotka ovat kokeneet fyysistä tai henkistä väkivaltaa elämässään. Hanke korostaa, että väkivallan kokemus voi olla tuore tai se voi olla jo vuosia vanha. Apu on maksutonta ja luottamuksellista. Avun muotoina ovat keskusteluapu puhelimitse, yksilötapaamisissa, sähköpostitse tai vertaisryhmien tapaamisissa. (Väkivaltaa Kokeneet Miehet 2018.)

5.4 Ensi- ja turvakotien liitto

Ensi- ja turvakotien liitto on ideologialtaan perhekeskeinen, ja tästä syystä he haluavat työskennellä samassa organisaatiossa väkivallan kaikkien osapuolien kanssa; niin miesten kuin naisten ja lastenkin kanssa. (Jokinen 2012, 135-136.)

Ensi- ja turvakotien liitto tarjoaa turvakoteja kriisiapuun väkivaltaa tai sen uhkaa kokeville. Turvakodit tarjoavat tukea akuuteimpaan tilanteeseen sekä ohjausta ja neuvontaa väkivaltatilanteesta selviämiseen. Turvakotiin voi hakeutua omasta aloitteesta yksin tai lasten kanssa ympäri vuorokauden. Turvakotien palvelut suunnitellaan yksilöllisesti. Turvakotijakso voi kestää muutamasta päivästä kahteen kuukauteen. Palvelut turvakodissa ovat maksuttomia ja ne voidaan tarvittaessa hoitaa myös nimettömänä. Väkivaltakierteen katkaisemiseen Ensi- ja turvakotien liitto tarjoaa useita väkivaltatyön avopalveluja, joilla turvallisuutta voidaan entisestään parantaa. Liitto tarjoaa myös nettiturvakodin, josta väkivallan kokija tai tekijä voi löytää itselleen tarvittavaa apua. (Turvakodit ja väkivallan ehkäisy 2018.)

Ensi- ja turvakotien liiton väkivaltatyön avopalveluilla tarjotaan asiakkaille tukea väkivaltatilanteen ratkaisemiseen ja kriisistä selviämiseen. Mikäli asiakas ei koe tarvitsevansa turvakotia, voi hän hakeutua avopalveluiden piiriin. Avopalveluina on muun muassa ajanvarauksella toimivaa keskusteluapua alan ammattilaiselta, puhelinneuvontaa tai ohjattua vertaisryhmää. Lapsiin halutaan kiinnittää erityistä huomiota, ja se onkin tärkeä osa turvakoti- ja avopalveluita. Lapsia pyritään tukemaan henkilökohtaisesti sekä kriisivaiheessa että pitkäkestoisesti,

oli lapsi ollut sivustaseuraajana tai itse väkivallan kohteena. (Turvakodit ja väkivallan ehkäisy 2018.)

Vuonna 1994 Raha-automaattiyhdistyksen tuella on aloitettu Jussi-työn projekti, joka jatkuu edelleen. Se on Suomessa eniten miehiä tavoittava väkivaltatyöhön erikoistunut projekti. Tarve Jussi-työn kaltaiselle projektille havaittiin, kun huomattiin ettei turvakodeissa pelkää turvapaikan takaaminen naisille ja lapsille riitä. Jussi-työn asiakkaaksi pääsee joko itse hakeutumalla tai turvakodin ilmoittamana. Jussi-työtä tekevät ymmärtävät, ettei väkivalta ole yksiselitteinen vaan sen takaa löytyy mitä moninaisempia syitä. Jussi-työtä tehdään yksilötyönä, mutta he pyrkivät tekemään todella tiivistä yhteistyötä turvakotien kanssa taatakseen perheen kokonaisvaltaisen avunsaannin. (Jokinen 2012, 137-138.)

5.5 Rikosuhripäivystys

Rikosuhripäivystys (RIKU) pyrkii parantamaan rikoksen uhrin ja hänen läheistensä asemaa matalan kynnyksen neuvonta- ja tukipalveluilla. Rikosuhripäivystyksen palveluiden piiriin voi hakeutua rikoksen uhri tai läheinen, joka on joutunut rikoksen uhriksi. Rikosuhripäivystys auttaa myös asiakkaita, jotka ovat joutuneet todistamaan rikosasiassa tai haluavat lisätietoja tai neuvoa rikoksiin liittyvissä asioissa ammattilaiselta. Yhteistyötä tehdään myös muiden palveluntarjoajien- ja verkostojen kanssa. Rikosuhripäivystyksen kautta saa apua muun muassa rikosilmoituksen tekemiseen, tietoa oikeusprosessin etenemisestä ja omista oikeuksista esimerkiksi vahingonkorvauksiin. (Kenelle palvelut on tarkoitettu 2014.)

Rikosuhripäivystykseen voi ottaa yhteyttä verkon kautta tai puhelimitse. Henkilökohtaisen tapaamisajan voi myös sopia johonkin Rikosuhripäivystyksen yli 30 palvelupisteestä. Palvelupisteiden kautta on myös mahdollista saada oma tukihenkilö, joka toimii tukena ja antaa neuvoja rikosprosessiin ja tämän herättämiin tunteisiin liittyen. Rikosuhripäivystyksen tuki- ja neuvontapalvelut perustuvat pitkälti vapaaehtoistoimintaan. Palvelua on mahdollista saada nimettömänä. Henkilökohtaisen tapaamisen lisäksi RIKU tarjoaa myös juristin puhelinneuvontaa, RIKUchat verkossa, tukea todistajille ja syrjinnän vastaista neuvontaa. (Kenelle palvelut on tarkoitettu 2014.)

5.6 Maria Akatemia

Maria Akatemia on perustettu vuonna 2006. Se on kansalais- ja asiantuntijajärjestö, joka työskentelee yhteisön ja yksilön hyvinvoinnin tukena. Akatemia tekee vaikuttamistyötä aktiivisesti sekä tarjoaa matalan kynnyksen palveluita. Yhteisöosaaminen, sukupolvi- ja sukupuolitietoisuus sekä ehkäisevä väkivalta työ ovat Maria Akatemian ydinosaamista. Kohderyhmänä ovat yhteisön hyvinvoinnin ja oman hyvinvointinsa tukemisesta kiinnostuneet yksilöt, yhteisöt ja ammattilaiset. Maria Akatemia tarjoaa osallisuutta vahvistavaa vertais-, vapaaehtois- ja jäsentöimintää, koulutus- ja kehittämistoimintaa osaamista vahvistaakseen sekä yhteiskunnallista vaikuttamista. (Järjestön esittely 2018.)

Maria Akatemia tarjoaa myös Demeter-työskentelyä. Demeter on ennaltaehkäisevää lähi-suhde- ja perheväkivaltatyötä, jonka erikoispiirteenä on naisen fyysiseen ja henkiseen väkivaltaan erikoistuminen. Työskentelyn tarkoituksena on tuoda esiin naisten mahdollinen piilotettu aggressiivinen puoli, sekä vastata naisten avuntarpeeseen tässä asiassa. Demeter-työ siis tarjoaa apua niille naisille jotka käyttävät, ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa. (Avoin linja ja Demeter 2018.)

Maria Akatemian avoin linja on puhelinpäivystys niille naisille, jotka käyttävät, ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa. Avoimen linjan kautta on mahdollisuus päästä myös ammatillisesti ohjattuihin erilaisiin vertaisryhmiin. Avoimeen linjaan voi soittaa valtakunnallisesti, ja halutessaan nimettömänä. (Avoin linja ja Demeter 2018.)

Maria Akatemialla on parhaillaan meneillään hanke, naisenväkivalta.fi. Sivusto tarjoaa monipuolista apua naisille, jotka painivat väkivaltaan liittyvien tunteiden kanssa. Sivusto tarjoaa yksilö- ja ryhmächatteja, opastusta kehoitietoisuuteen, ohjeita tunnetaitoihin sekä videokeskustelumahdollisuutta. Lisäksi järjestetään erilaisia tapahtumia ympäri Suomea väkivallan ja aggression kanssa painiville naisille ja alan ammattilaisille. (naisenväkivalta.fi 2017.)

Edellä mainittujen lisäksi Maria Akatemialla on hanke nimeltä Keijun varjo. Se on kohdistettu 15-29-vuotiaille nuorille naisille ja tytöille, jotka kokevat tarvitsevansa apua itsehillinnän ja väkivallan kysymysten kanssa sekä tukea tunteiden käsittelyyn. Hanke tekee yhteistyötä myös Tyttöjen talojen kanssa. Hankkeessa nuorille tarjotaan chatteja sekä erilaisia tunneryhmiä. (Keijun varjo 2018.)

5.7 Naisten linja

Naisten linja Suomessa ry on yhdistys, joka pyrkii vastustamaan naisiin kohdistuvan väkivallan ylläpitäviä yhteiskunnallisia rakenteita ja asenteita. Yhdistys haluaa poistaa tämän kaltaisen väkivallan yksilöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla sekä auttaa väkivallan uhreiksi joutuneita naisia. Naisten linjan toiminnan ydintä on myös naisten oikeuksien ja tasa-arvon yhteiskunnallinen edistäminen. Naisten linja palvelut on suunnattu kaikille naisille ja tytöille, joiden elämä väkivalta on tavalla tai toisella koskettanut. (Naisten linja Suomessa ry 2018.)

Naisten linja tarjoaa oikeudellista apua, kriisi-, terapia- ja tukipalveluita, koulutuksia ja neuvontaa naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Yhdistys kertoo internetsivuillaan, että ovat hioneet kynnyksensä matalaksi siksi, koska sillä voidaan pelastaa ihmishenkiä, ehkäistä väkivaltaa ja voimaannuttaa väkivaltaa kokeneita. He mainitsevat myös, että väkivallan muodolla ei ole väliä, riittää että asiakas määrittelee itsensä naiseksi ja haluaa keskustella väkivallasta. (Naisten linjan palvelut 2018.)

6 Väkipalta ja aggressio

Tässä osiossa kerromme väkivallasta ja aggressiosta yleisellä tasolla, sekä lähisuhdeväkivallasta ja väkivallan eri muodoista. Olemme jakaneet väkivallan eri muodot Lidmanin (2015) teoksen mukaisesti neljään eri osaan; ruumiilliseen, henkiseen, taloudelliseen ja seksuaaliseen väkivaltaan, mutta kerromme raportissa myös muista väkivallan muodoista kuten hengellisestä ja kulttuurisesta väkivallasta ja vainosta. Väkipalta usein ymmärretään vain fyysisenä aktina, joten koimme tärkeäksi kuvata myös muut yleisimmät väkivallan muodot.

Väkipalta on maailman terveysjärjestö WHO:n käyttämän määritelmän mukaan ”fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön. Määritelmän mukaan väkipalta johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vammän syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen.” (World Health Organization 2002.)

Maailman terveysjärjestö WHO yhdistää väkivallan itse tekoon eikä aiheutuneeseen lopputulokseen. Tahattomat tapaukset, kuten palovammat ja liikenneonnettomuudet, jäävät määritelmän ulkopuolelle. Fyysiseen voimankäyttöön sisällytetään myös vallan käyttäminen, jotta väkivaltaisen teon luonnekuvausta saadaan laajennettua. Vallan ja fyysisen voiman käyttämisen käsite on ymmärrettävä niin, että se sisältää laiminlyönnin lisäksi kaiken ruumiillisen, seksuaalisen ja henkisen hyväksikäytön kuten myös itsetuhoisen käyttäytymisen. Uhkaukset ja pelottelu johtuvat usein valtasuhteesta, jota ei mielletä tavanomaiseen väkivaltaan. WHO:n väkivallan määritelmällä pyritään kattamaan laaja kirjo erilaisia seurauksia, kuten myös perustarpeiden tyydyttämättä jättäminen ja kehityksen häiriytyminen. (World Health Organization 2002, 21-22.)

WHO kuvaa väkivallaksi myös sellaista toimintaa, joka ei johda vammautumiseen tai kuolemaan, mutta joka aiheuttaa kohtuutonta räsitusta perheille, yksilöille, yhteisöille ja terveydenhuoltojärjestelmille. Määritelmää ei voida rajoittaa koskemaan vain vammautumista tai kuolemantapauksia siitä syystä, että se rajoittaisi edellä mainittuihin tahoihin kohdistuvien todellisten vaikutusten ymmärtämistä. (World Health Organization 2002, 21-22.)

Aggressiivisella käyttäytymisellä tarkoitetaan kaikkea sellaista käyttäytymistä, joka tähtää toisen vahingoittamiseen. (Kaltiala-Heino 2013, 72.) Sinkkonen (2012, 171) muistuttaa teoksessaan, että aggressiivisuus ja aggressio on usein normaali ja terve tunne, jolla on tärkeä rooli ihmisen kehityksessä. Kaikki aggressiivinen käyttäytyminen ei ole kuitenkaan väkivaltaista. Kaltiala-Heino (2013, 72) jakaa aggressiivisen käytöksen suoraan ja epäsuoraan. Suora aggressiivisuus on ruumiillista, mutta myös sanallista kuten nimittely tai uhkailu. Epäsuoraa aggressiivisuutta voi olla esimerkiksi juoruilu, mustamaalaaminen tai porukan ulkopuolelle

sulkeminen. Epäsuora aggressiivisuus edellyttää manipulaatiokykyä ja taitoa ymmärtää sosiaalisia tilanteita.

Väkivaltakäyttäytyminen jaetaan reaktiiviseen (puolustava) ja proaktiiviseen (hyökkäävä) tyyppiin. Reaktiivisella väkivallalla reagoidaan todelliseen uhkaan, tai väärinymmärretyksi uhkaavaksi koettuun tilanteeseen. Uhkana koettu asia voi olla jotain loukkaavaa tai pahaa, mutta myös ahdistavaa. Proaktiivisella väkivallalla pyritään saavuttamaan jotain, esimerkiksi tavoiteltua etua, esinettä tai oman aseman vahvistamista. (Kaltiala-Heino 2013, 73-74.)

On haasteellista esittää tyhjentävästi väkivaltaisuuden syyt, seuraukset, ilmenemismuodot ja ongelmien kohtaaminen. Mustavalkoisesti voidaan määritellä aggressio vihamieliseksi tunteeksi ja väkivalta vihamieliseksi teoksi. Eräs keskeinen seikka väkivaltaisen käytöksen ymmärtämiseen on harkitun ja impulsiivisen väkivallan eron ymmärtäminen ja huomioiminen. Väkivaltaisen käytöksen taustalla vaikuttavat erilaiset syyt, muun muassa geneettiset tekijät, sukupuoli, heikko itsetunto, perheväkivalta ja vanhempien riitaisuus tai huono kaveripiiri. Väkivalta ei suoraan ole perinnöllistä, mutta aggressiivisuus saattaa periytyä. Miehet ja pojat käyttävät tutkitusti monissa kulttuureissa enemmän väkivaltaa naisiin ja tyttöihin verrattuna. Heikon itsetunnon ilmentymät, esimerkiksi huono minäkuva, on tutkimusten mukaan yhteydessä antisosiaaliseen käytökseen ja tätä kautta rikollisuuteen ja aggressiivisuuteen. Kotona nähty ja mahdollisesti koettu väkivalta luo lapselle turvattomuuden tunteen, josta hän saat-
taa oppia ja sisäistää itselleen väkivallan konfliktitilanteiden ratkaisumallina. (Sinkkonen 2012, 170-173.)

6.1 Lähisuhdeväkivalta

Perheväkivalta on pitkään ollut hallitsevana käsitteenä, jolla on viitattu perheen sisällä tapahtuvaan väkivaltaan. Nykyisin käsitteenä käytetään perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa, joka kattaa laajemmin väkivallan eri muotoja toisilleen läheisten ihmisten kesken perheen lisäksi myös koulussa, työpaikalla tai harrastuksissa (Ojuri 2006, 16-17.) Lähisuhdeväkivallan erityispiirteinä tai tunnusmerkkeinä voidaan pitää väkivallan eri muotojen kietoutumista yhteen. Väkivaltaa lähisuhteissaan kokeneiden kertoman perusteella erityisesti fyysinen ja henkinen väkivalta liittyvät poikkeuksellisen usein toisiinsa. (Hannus ym. 2011, 43.)

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta eivät useinkaan esiinny satunnaisesti eri perheissä, vaan muun väkivallan tavoin ne kasaantuvat. Lapset ja nuoret altistuvat lähisuhdeväkivallalle monin eri tavoin. He altistuvat lähisuhdeväkivallalle kuulemalla vanhempiensa välistä riitelyä ja näkemällä kun toinen vanhemmista tai molemmat ovat väkivaltaisia toisiaan kohtaan. Kodin ilmapääpiiri muuttuu jännittyneeksi, ja lapsi tai nuori pyrkii välttämään vanhemman hermostuttamista. Lapsi tai nuori voi myös itse joutua väkivallan uhriksi kotonaan. Väkivallan tekijä voi olla lapsen ja nuoren oma vanhempi tai huoltaja, muu sukulainen tai sisarus. Rikoksen uhriksi joutuminen lisää uhrin riskiä syyllistyä myös itse myöhemmin rikokseen. (Poiijula 2016, 141.)

Väkivaltaa on usein jäsennetty sen tapahtumapaikan mukaan, missä se tapahtuu tai missä sitä käytetään, esimerkiksi työpaikkakiusaaminen. Lidman (2015, 26-27) tuo teoksessaan ilmi mielialpiteensä, miten kiusaamisesta terminä tulisi luopua kokonaan. Hänen mukaansa kiusaamisen sävy on jopa vähättelevä, vaikka usein on kyse todella vakavasta väkivallan muodosta. Sama ajatus hänellä on seksuaalisesta häirinnästä, josta saa helposti vain hieman häiritsevän vaikutelman, vaikka tulisi puhua vähintäänkin ahdistelusta. Myös kodissa tapahtuva väkivalta on tapahtumapaikkaan sidonnainen, useimmiten perhe- tai parisuhdeväkivaltaa. Kodin seinien sisäpuolella tapahtuva väkivalta jaotellaan usein neljään osaan; henkiseen, ruumiilliseen, taloudelliseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Näin tarkkarajaisessa luokittelussa on omat ongelmansa, sillä nämä muodot usein kiinnittyvät ja limittyvät toisiinsa. Näillä niin sanotuilla ylälajeilla on myös alalajinsa, esimerkiksi ahdistelusta raiskaukseen tai alistamisesta painostukseen. Lähisuhdeväkivallan nähdään sisältävän mitä vaan tai kaikkia edellä mainituista väkivallan muodoista (Kuva 4).

Kuva 4: Lähisuhdeväkivallan moninaisuus (Lidman 2015, 28).

Henkinen väkivalta on väkivaltaa, joka ei sisällä fyysistä kontaktia. Avun hakeminen henkiseen väkivaltaan on hankalaa, sillä sen tunnistaminen on vaikeaa. Henkistä väkivaltaa ei aina mielletä väkivallaksi, sillä se ei jätä ulkoisia merkkejä ja se vaikuttaa yksilön sisältä päin. Henkistä väkivaltaa on esimerkiksi välinpitämättömyys, haukkuminen tai väkivallalla uhkailu tai pelottelu. Henkisellä väkivallalla on vahingoittavat seuraukset uhrin itsetuntoon, ja se saattaa ilmetä esimerkiksi ahdistuksena ja arvottomuuden tunteena. Henkinen väkivalta liitetään usein perhe- tai lähisuhdeväkivaltaan, mutta myös esimerkiksi koulukiusaaminen on usein henkistä väkivaltaa. Koulukiusaamiseen voi kuulua myös lyömistä tai tönimistä, joka taas on vakavasti otettava ruumiillisen väkivallan muoto. (Suomen mielenterveysseura 2019.)

Henkiseen väkivaltaan voi liittyä yhtenä piirteenä myös vainoa, joka on muun muassa toistuvaa seuraamista, uhkailua ja ei-toivottuja yhteydenottoja. Vainon kohde kokee vainon seurauksena voimakasta ahdistusta ja pelkotiloja. Vainoa esiintyy eniten perheen erotilanteissa, jolloin nuorikin voi tälle altistua. Erotilannetta ja vainoa on tyypillisesti edeltänyt parisuhteen aikainen perheväkivalta. (Väkivallan monet muodot 2019.)

Ruumiillista väkivaltaa on muun muassa töniminen, tuuppiminen, läimäyttäminen, liikkumisen estäminen tai rajoittaminen, lyöminen ja hiuksista repiminen. Ruumiillisen väkivallan määrittelyyn liittyy aina fyysinen kontakti. Ruumiillisesta väkivallasta seuraavat oireet ovat usein myös ruumiillisia, esimerkiksi mustelmat, toistuvat säryt ja sydämen tykytys. Ruumiillisella väkivallalla on myös psyykkisiä seurauksia, jotka ovat hyvin samankaltaisia kuin henkisen väkivallan seuraukset. (Väestöliitto 2019.)

Taloudellisella väkivallalla tekijä pyrkii rajoittamaan läheisensä rahankäyttöä. Tätä on esimerkiksi rahankäytön estäminen, rahattomana pitäminen tai jopa työssäkäynnin estäminen tai toisen omaisuuden luvatta käyttäminen. Myös velan tai luoton ottamiseen pakottaminen voi olla taloudellista väkivaltaa. (Väkivallan monet muodot 2019.)

Seksuaalinen väkivalta pitää sisällään kaksi teemaa, väkivallan ja seksuaalisuuden. Seksuaalisen väkivallan tunnusmerkkinä pidetään sitä, ettei tekijä kunnioita uhrin seksuaalista ja ruumiillista itsemääräämisoikeutta. Väkivallan raja rikkoutuu siinä, kun uhri kokee, ettei hänellä ole enää mitään hallintaa tilanteessa. Esimerkiksi seksiin pakottaminen tai painostaminen, ilman lupaa kuvaaminen, seksuaalinen ahdistelu ja raiskaus ovat seksuaalista väkivaltaa. Seksuaalinen väkivalta sisältää usein sekä henkistä, että fyysistä väkivaltaa. (Tunnista väkivalta 2019.)

Uskonnollinen, tai joissain yhteyksissä hengellinen, väkivalta on uskontoon perustuvaa henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Uskonnollinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi pelotteluna, painostamisena ja pakkokäännyttämisenä. Se voi ilmetä myös yhteisön ulkopuolella sulkemisena ja eristämisenä tai jäsentensä uskon ja elämän kontrollointina, jolla pyritään nujertamiseen ja valtaan. Uskonnollinen väkivalta voi myös ilmetä fyysisenä tai seksuaalisena, jolloin uskonto on väkivallan tekijän hallinnan väline. (Uskonnollinen ja hengellinen väkivalta, 2019.)

Väkivalta voidaan luokitella myös sen motiivien tai seurausten mukaan; aiheutuuko väkivallan käytöstä kuolema, pysyvä vamma tai henkinen trauma. Väkivallan syntyminen ja käyttötarkoitus on tilannesidonnaista, ja varsinkin oikeudellisesti oleellista. Tarkoituksellinen ja suunniteltu vammauttaminen herättää ihmisissä erilaisen suhtautumisen, kuin hätävarjelu tai itsepuolustus. (Lidman 2015, 26-27.)

Väkivalta ei aina välttämättä ilmene perheväkivallan tavoin. Varsinkin nuorten keskuudessa erilainen kiusaaminen, katuväkivalta tai seurusteluväkivalta ovat esimerkkejä muunlaisesta väkivallasta.

Kiusaamisella on monia eri muotoja. Se voi olla sanallista, kuten nimittelyä tai muuta sanallista loukkaamista. Kiusaaminen voi olla fyysistä, kuten lyömistä, potkimista ja tönimistä. Kiusaaminen voi kohdistua myös omaisuuteen ja sen viemiseen tai tuhoamiseen. Kiusaaminen on usein systemaattista ja jatkuvaa vallan tai voiman väärinkäyttöä. Lapset ja nuoret kaikissa ikäluokissa kohtaavat kiusaamista koulumaailmassa. Konfliktit ja välienselvittelyt eivät aina ole kuitenkaan huono asia, vaan niillä on myös kehityksellinen tehtävänsä. Lapsi ja nuori oppii tunnistamaan omia tunteitaan ja rajojaan, hallitsemaan tunteitaan ja ymmärtämään toisia paremmin erilaisten toisten lasten ja nuorten kanssa tapahtuvien konfliktien kautta. (Salmivalli 2010, 12-14.)

Kaski ja Nevalainen (2017, 16-17) ovat teoksessaan listanneet kiusaamisen ilmenemismuotoja seuraavalla tavalla:

1. Sanaton viestintä

- Tarkoituksellisesti loukkaavat ilmeet, eleet ja muut keholliset viestit, esimerkiksi ignooraaminen ja sivuuttaminen
- Tarkoituksellisesti loukkaava tai väheksyvä äänensävy tai -korkeus

2. Sanallinen viestintä

- Haukkuminen, mollaaminen, ikävästi sanominen
- Pahan puhuminen selän takana tai suoraan
- Ikävällä tavalla toisesta kirjoittaminen
- Vihapuhe

3. Toiminta

- Eristäminen, ulkopuolelle jättäminen
- Epäoikeudenmukaisuus
- Lyöminen, töniminen

4. Sosiaalinen media

- Identiteettivarkaudet
- ”Sakinhivutus”, eli saada muut kirjoittamaan tai reagoimaan nopeasti jotain ikävää kiusaamisen kohteesta.

Sosiaalinen media tuo tänä päivänä uuden ulottuvuuden kiusaamiselle. Sosiaalisen median kautta on helppo julkaista kuvia tai viestejä ajattelematta. Kynnys julkaisemiselle on matalampi, varsinkin kun toista ei näe ja viestiä ei sano suoraan toiselle kasvotusten. Tämä tekee myös ikävän kielen käyttämisen helpommaksi. Erilaisilla verkkopalstoilla ja sosiaalisen median alustoilla anonymi kiusaaminen on helpompaa. Pelkästään ulkonäkö tai fiksut, ajattelemisen aihetta antavat kommentit tai mielipiteet saattavat riittää kiusaamiselle. Myös kiusaajan silmissä näyttäytyvä menestyneisyys tai muuten esillä oleminen voi laukaista kiusaajalle tarpeen pudottaa menestyjä takaisin maanpinnalle. (Kaski & Nevalainen 2017, 12-17.)

Kiusaamisesta kiinnijäämisen riski on huomattavasti pienempi kuin kasvotusten tapahtuvassa kiusaamisessa. Toisaalta, sosiaalinen media on ankara heille, jotka menevät liian pitkälle ja täten kiusaajasta saattaa tulla kiusattu. Raivokkaihin, fanaattisiin ja nopeisiin ajatuksiin vastataan herkästi samalla tavalla. Sosiaalisen median kautta tapahtuva kiusaaminen saattaa olla hyvin kivuliasta henkisesti. Kuvamanipulaatio mahdollistaa mielikuvien luomisen, joita on hyvin vaikeaa korjata millään todellisen elämän kuvilla. Äärimmäisimpänä esimerkkinä sosiaalisen median kiusaamisesta on identiteettivarkaus. Siinä voidaan ottaa haltuun toisen yksilön sosiaalisen median tili, ja sitä kautta julkaista päättömiä päivityksiä ja kuvia. (Kaski & Nevalainen 2017, 12-17.)

Lapset ja nuoret voivat joutua myös katuväkivallan uhriksi. Katuväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, joka tapahtuu kadulla tai muissa julkisissa tiloissa. Myös seksuaalinen ahdistelu voidaan laskea katuväkivallaksi. Väkivallan tekijä voi olla nuorelle entuudestaan tuntematon, tai omaan kaveripiiriin kuuluva toinen nuori. Väkivalta voi olla esimerkiksi kahden päihtyneen nuoren välistä kiistelystä illanistujaisten jälkeen, joka yltyy käsirysyksi. Kynnys kertoa katuväkivallan uhriksi joutumisesta on usein korkea, sillä nuori saattaa pelätä esimerkiksi kavereiden menetystä, jos kertoo kaverin tekemästä väkivallasta. (Åberg 2011, 131.)

Nuoret voivat kohdata seurustelusuhteissaan väkivaltaa. Kyseessä voi olla fyysinen tai henkinen väkivallan teko, tai uhka niistä. Väkivallan tekijä voi olla nykyinen tai entinen kumppani. Väkivallan tekijän riski käyttää väkivaltaa myös myöhemmissä seurustelusuhteissaan on usein korkea ja väkivalta saattaa ajan myötä myös muuttua raaemmaksi. Tästä syystä väkivaltaan on puututtava tarpeen vaatimalla tavalla, jotta kierre saadaan katkaistua. (Åberg 2011, 132.) Nuorten seurustelusuhteet voivat sisältää myös seksuaalista väkivaltaa, esimerkiksi seksiin painostamista. Seksuaalinen väkivalta on yleinen ilmiö siellä missä nuoret liikkuvat; harrastuksissa, kouluissa ja internetissä. (Nurmo 2009, 138-139.)

6.2 Miehen väkivaltaisuus

Väkivaltaisen ihmisen on vaikeaa myöntää olevansa väkivaltainen. Miesten kohdalla väkivaltaisuus on myös kunnia-asia, ”naista ei tule lyödä”. Väkivaltainen mies saattaa vähätellä omia tekojaan, sillä niitä on vaikea kohdata. Oman väkivaltaisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen on miehelle hankalaa. Naisten koetaan olevan sanallisesti miehiä vahvempia. Tästä syystä sanallinen riitely saattaa miehen mielestä johtaa oman kumppanin kunnioituksen menettämiseen, ja sitä koitetaan korjata väkivallan teoilla. Miehillä on myös samat psykologiset tarpeet kuulluksi tulemiseen ja lohdun saamiseen kuin naisillakin. Mies saattaa yrittää kieltää nämä tarpeet, ja jää tällöin yksin tunteidensa kanssa. Ahdistuksen ja surun käsittelemättä jättäminen saattaa johtaa neuvottomuuteen ja avuttomuuteen. Nämä asiat ovat usein väkivaltaisen käyttäytymisen takana. (Nurminen 2018.)

Väkivaltaisille miehille ominaisena pidetään kontrollonintarvetta. Miehille tyypillisenä pidetään äärimmäistä tarvetta kontrolloida puolisonsa ihmissuhteita, harrastuksia, rahankäyttöä ja puhelimen käyttöä. Tutkimusten mukaan lähisuhteessaan väkivaltainen mies on itse kokenut väkivaltaa lapsuudessaan, ja on täten oppinut kyseisen käytösmallin. Omat kokemukset alistumisesta, avuttomuudesta ja heikkoudesta vaikuttavat siihen, että tätä samaa haluaa jatkaa käyttämällä valtaa omaan kumppaniin. Miehen väkivaltaisen käyttäytymisen voi laukaista esimerkiksi jokin mustasukkaisuutta aiheuttava tapahtuma, raskaus tai eroaminen. (Haapasalo 2017, 90-91.)

Häpeän ja syyllisyyden tunteet usein ovat estävänä tekijänä väkivallan seurauksia mietittäessä. Väkivaltaisen käyttäytymisen paljastuminen aiheuttaa miehissä voimakkaita tunteita, kuin myös lähipiirissä. Mies voi herkästi ajatella, että ei saa ymmärrystä ja ympärillä olevat ihmiset alkavat karttaa miehen seuraa. Väkivaltainen käytös saattaa myös herättää miehessä itsessään voimakkaita itsetuhoisia ajatuksia. Nämä ovat merkki suuresta ahdistuksesta. Kyseisistä tunteista olisi tärkeää puhua ulkopuoliselle auttajalle mahdollisimman pian, ennen kuin tilanne eskaloituu. Pelkästään huoli on riittävä peruste hakea apua. Miehille on tarjolla useita eri auttavia tahoja, muun muassa Jussi-työ, Lyömätön linja, perheneuvojat ja pariterapeutit. (Nurminen 2018.)

6.3 Naisen väkivaltaisuus

Väkivallasta puhuttaessa tavallisin reaktio on epäily tai kieltäminen. Naiseuden kulttuurillisessa historiassa nainen nähdään useimmiten joko kykenemättömänä uhrina tai naispaholaisena. Usein ajatellaan vain miesten olevan väkivaltaisia, ja tämä ajattelu kadottaa naisen ja demonisoi miehen. Osa väkivalta-asiakkaina olleista naisista kertoo, ettei heidän puheitaan väsymyksestä ole otettu tosissaan. Naiset ovat saattaneet kertoa suoraan tekemistään väkivallan teoista, mutta heitä ei ole silloinkaan noteerattu asian vakavuuden vaatimalla tavalla. Naisten väkivaltaisuutta tutkiessa on todettu, että väsymys on todennäköisin oire

väkivaltaisuuteen. Asiakkaan suusta tulevaan väsymyspuheeseen tulisi siis herkästi ja rohkeasti tarttua, sillä hätä saattaa olla todellinen. (Törrönen 2009, 17-23.)

Naisille väkivallan käyttäminen aiheena on usein äärimmäisen kipeä, varsinkin jos väkivallan teot ovat kohdistuneet lapsiin. Häpeän tunne näissä tilanteissa on todella voimakas, ja tästä syystä väkivallasta keskusteleminen saattaa olla todella haasteellista. (Hannus ym. 2011, 216.)

Naisen väkivaltaisuuden viitekehyksessä on valitettavan usein ajatus, että syy on ymmärrettävä ja se ”johtuu jostain”. Kun taas jos mies on väkivaltainen, se vain kuuluu miehen luontoon. Tutkimuksissa on osoitettu, että naisen on miestä vaikeampaa tunnistaa ja myöntää oma väkivaltaisuutensa. Naiset saattavat tunnistaa herkemmin fyysiset väkivallan teot, mutta eivät näe omaa henkistä väkivallan käyttöönsä. Osa naisista pitää fyysistä väkivaltaa, esimerkiksi toisen lyömistä, täysin oikeutettuna. (Törrönen 2009, 24-35.)

6.4 Nuoren väkivaltaisuus

Nuoren kyky epäsuoraan aggressiivisuuteen lisääntyy kehityksen ja iän myötä, mutta toisaalta nuori oppii kehityksen myötä välttämään ja hillitsemään suoraa ja avointa aggressiivisuutta. (Kaltiala-Heino 2013, 72.)

Nuori reagoi uhkatilanteeseen tai tapahtuneeseen loukkaukseen suhteettoman voimakkaalla tavalla. Väkivalta itsessään on päämääränä sietämättömän tunnetilan purkamiseen. Tällä tavoin reagoivat nuoret ovat useimmiten kasvaneet julman kurin alla ja kokeneet itse kaltoinkohtelua, ja ovat siten taipuvaisia aggressiiviseen virhetulkintaan. Aggressiivisella virhetulkinnalla tarkoitetaan sitä, että nuori reagoi aggressiivisesti neutraaliin tai ystävälliseen vuorovaikutustilanteeseen. Esimerkkinä edellä mainitusta tilanteesta on, jossa nuori luulee toisen nuoren tuijottaneen tai irvistäneen. (Kaltiala-Heino 2013, 73-74.)

Reaktiivisella väkivallalla reagoivalla lapsella ei ole parempia keinoja ratkaista haastavia tilanteita, tai malttaa harkita reagointiaan tarkemmin. Nuoren tunteet purkautuvat väkivaltana ennen kuin nuori ehtii harkita tilanteen todellista tilaa. Sosiaalisten taitojen ja itsehillinnän puuttuminen saa nuoren käyttämään reaktiivista väkivaltaa. (Kaltiala-Heino 2013, 73-75.)

Proaktiivinen, eli välineellinen väkivalta, tapahtuu aina jonkin tavoitteen saavuttamiseksi, esimerkiksi seksin tai rahan saamiseksi. Myös suunnitelmallinen kosto kuuluu välineellisen väkivallan tavoitteisiin. Välineellistä väkivaltaa käyttävä nuori on oppinut ajattelemaan, että väkivallan käyttäminen on hänelle itselleen oikeutettu tapa ja oiva keino saavuttaa haluttu päämäärä. Tätä väkivallan keinoa käyttävät nuoret ovat useimmiten kasvaneet epäsosiaalisten tai aggressiivisten vaikutuksen alla. (Kaltiala-Heino 2013, 74-75.)

Henrik Eloheimo (2010) tuo väitöskirjassaan esille, että lapsuuden ongelmilla on suora yhteys nuoruusiässä tehtyihin rikoksiin. Väitöskirjan tutkimuksessa oli mukana 10 prosenttia 1981 syntyneistä suomalaispojista. Nuorisorikollisuutta ennakoivia asioita olivat tutkimuksen mukaan muun muassa vanhempien ero, antisosiaalisuus ja humalajuominen. Muutama ennustetekijä voitiin myös liittää tiettyyn rikostyyppiin, kuten lapsuudessa ja nuoruudessa tarkkavai- suusongelmista kärsineet pojat tekivät muihin ikätovereihinsa verrattuna enemmän väkivalta- rikoksia. Masennustaustan omaavat pojat olivat Eloheimon väitöskirjan tutkimuksen mukaan ainoa ryhmä, joka ei ollut yhteydessä nuorisorikollisuuteen.

Rikoksien ajatellaankin olevan nuoruuteen liittyvä ilmiö. Nuoret tekevät enemmän rikoksia muihin rikoksentekijöihin verrattuna, mutta myös uhrikokemukset kasautuvat nuoriin. Krimi- nologian ja oikeuspolitiikan instituutin Rikollisuustilanne 2016 -katsauksessa (2016) kerrotaan, että nuorisorikollisuuden kehityksessä on havaittavissa positiivisia muutoksia 2000-luvun alun jälkeen ja kokonaisuudessaan nuorten tekemä rikollisuus on vähentynyt. Eloheimon väitöskir- jassa ja Rikollisuustilanne 2016- katsauksessa voidaan nähdä yhtäläisyytenä se, että vaikka nuorisorikollisuus on kokonaisuudessaan laskussa, rikokset kasautuvat pienelle osalle nuorista.

Rikksentorjuntaneuvosto järjesti 21.3.2018 Helsingin Säätytalolla seminaarin, jossa keskus- teltiin nuorten rikosten ehkäisystä. Seminaari järjestettiin yhdessä opetus- ja kulttuuriminis- teriön, Opetushallituksen, Tampereen yliopiston nuorisotyön ja nuorisotutkimuksenopinto- suunnan, Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkoston, Allianssin ja Nuorisovaltuustojen liiton kanssa. Rikksentorjuntaneuvoston puheenjohtaja, kihlakunnansyyttäjä Eija Velitski, toi puheenvuorossaan esille, että nuorten kanssa on puhuttava heidän tekemistään rikoksista aina niiden oikeilla nimillä ja nuorelle on kerrottava suoraan, mikäli tämä on toiminut väärin. Ve- litski painotti myös sitä, että nuori tarvitsee kuuntelijan, joka kysyy rohkeasti ja kannustaa nuorta kertomaan kokemuksistaan. (Nuorten turvallisuusseminaari, 2018.)

7 Väkivallan vaikutukset

Väkivallan uhriksi joutuminen aiheuttaa aina turvallisuuden tunteen särkymisen ja jokainen rikoksen uhriksi joutunut reagoi tapahtumaan yksilöllisesti. Kokemukseen vaikuttavat monet asiat, kuten rikoksen vakavuus ja luonne. Myös sillä, onko kyseessä yksittäinen tapahtuman vai onko uhri joutunut kokemaan jatkuvaa väkivaltaa, on merkitystä. (Åberg 2011, 23.)

Väkivallan uhriksi joutuminen vaikuttaa uhriin monella tavalla. Osa väkivallan seurauksista nä- kyy välittömästi tapahtuman jälkeen, mutta osa vaikutuksista ilmenee vasta pitkän ajan ku- luttua. Seuraukset voivat olla fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia. Fyysiset vammat ovat suoraa seurausta väkivallan uhriksi joutumisesta. Lievimmillään vammat voivat olla naar- muja tai ihon punoitusta, mutta vammat voivat johtaa myös pysyvään vammautumiseen tai jopa kuolemaan. Uhri kokee väkivallan uhriksi joutumisen jälkeen usein epävarmuuden ja

turvattomuuden tunteita. Tunnereaktiot voivat vaihdella myös syyllisyyden, häpeän ja vihan välillä. Tapahtumalla voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia myös uhrin sosiaalisiin suhteisiin. Uhrin voi olla vaikea luottaa muihin ihmisiin, ja rakentaa pysyviä ihmissuhteita. Väkivallan uhriksi joutumisesta koituu myös aina taloudellisia seurauksia ja tapahtuma aiheuttaa kustannuksia niin yksilölle itselleen kuin yhteiskunnallekin. Uhrin on mahdollista hakea korvauksia kärsimistään henkilö- ja omaisuusvahingoista. (Åberg 2011, 25-47.)

Väkivalta vaikuttaa uhrin lisäksi myös uhrin sosiaaliseen verkostoon. Väkivalta, erityisesti lähisuhdeväkivalta, eristää uhrin sosiaalisesta ympäristöstään ja tuo täten voimattomuuden tunteita. Väkivallasta ei usein uskalleta kertoa ja se koetaan epäonnistumisena. Verkosto saattaa myös jakaantua uhrin puolelle ja käyttäjän puolelle. Tällainen asetelma saattaa aiheuttaa pitkäkestoisia tai jopa lopullisia ristiriitoja läheisverkostossa. Äärimmäisessä tilanteessa väkivalta saattaa traumatisoida ja hankaloittaa uusien ihmissuhteiden solmimista. (Mehtola 2006, 94-95.)

Myös kiusaamisella on omat vaikutuksensa. Kiusaamisella on nähty olevan yhteys yhteisön hyvinvointiin, esimerkiksi luokkahuoneessa kukaan ei ole täysin osaton kiusaamisessa. Sivusta katsovan rooli ja kiusaamiseen puuttumattomuus ylläpitää kulttuuria, jossa kukin saa selvitä omalla tavallaan ja muita ei auteta. Kiusaaminen saa herkästi luokassa nuoret jakautumaan ryhmiin. Yhteistyötaitoja on haasteellista kehittää, sillä yhteistyön tekeminen hankaloituu ellei kiusaamiseen puututa lainkaan. Luottamuksen tunne puuttuu ja yhteisten päämäärien sopiminen tai niistä kiinni pitäminen ei onnistu. Kiusaamisen salliva oppilasryhmä tai luokka ei ole nuorille mukava oppimisympäristö. (Kaski & Nevalainen 2017, 38-40.)

Väkivalta vaikuttaa myös viranomaisten yhteistyöhön. Se saattaa toimia eristävänä tekijänä viranomaisten välillä ja hankaloittaa vastualueiden määrittelyä. Ammatillista kenttää pidetään neutraalina tilana, jossa asiat yleensä saavat olla mitä ovat. Tällä taataan se, että asiakas saa aina arvokasta kohtelua ja kunnioittavan kohtaamisen ilman ahdasmielistä moralisointia. Neutraalista asemasta huolimatta ammattilainen ei välttämättä kykene kohtaamaan negatiivisen tai pahan sävyn omaavaa asiaa. Väkivalta tuo myös ammattilaisten keskuuteen vastakkainasettelua. Väkivallalle haetaan selitystä useista eri suunnista ja eri näkökulmista, jotka saattavat toimia muureina verkostoitumisen, yhteistyön tai dialogisuuden välillä. Ammatillaisen oma työkenttä voi myös olla niin rajattu, että väkivaltaan liittyville kysymyksille tai tunnistamiselle ei ole tilaa. Ammatilainen saattaa kokea oman osaamisensa puutteelliseksi, ja tästä syystä kokea epävarmuutta tai jopa pelkoa puuttua väkivaltaan. Myös erilaisen syiden keksiminen on tavallista, sillä saadaan siirrettyä vastuu toiselle. Väkivallasta kysyminen on haasteellista, ja perheväkivaltaan puuttumisella on vielä suurempi kynnyks. Se on osittain yksityisyyden piirissä, joten siihen puuttuminen koetaan herkästi erityisen vaikeaksi. Lainsäädäntö ja viranomaiset säätelevät pitkälti perheen sisäisiä asioita, mutta perheen asiat ovat silti yksityisellä alueella. (Mehtola 2006, 94-95.)

7.1 Väkivallan vaikutus nuoreen

Väkivaltaa kokeneiden aikuisten avuntarvetta harvemmin kyseenalaistetaan, mutta lapset ja nuoret jäävät liian usein huomiotta. Lapsi tai nuori tarvitsee apua vähintään samalla tavalla kuin aikuinen, on hän joutunut itse uhriksi tai ollut ”vain” sivustaseuraajana. Väkilvalta vaikuttaa lapseen ja nuoreen eri tavoin kehitysvaiheen mukaisesti (Taulukko 1.)

Väkivallan vaikutuksia eri kehitysvaiheissa				
	Vauva- ja taaperokä	Leikki-ikä	Kouluikä	Nuoruusikä
Käyttäytyminen	Voimattomuus ja vaativuus	Käyttäytymishäiriöt, aggressiivisuus, eläinräökkäys	Käytöshäiriöt ja tottelemattomuus, aggressiivisuus, kiusaaminen	Rikollisuus, karkailu, seurusteluväkivalta
Emotionaalinen		Ahdistuneisuus, pelkotilat, surullisuus, negatiivisuus	Ahdistuneisuus, pelkotilat, masennus, itsetunnon alenema, häpeä, syyllisyys	Itsemurha-alttius, masennus
Fyysinen	Syömis- ja univaikeudet, rauhattomuus	Taantuminen, takertuvaisuus, vaativuus, ylivilkkaus		Somaattiset oireet, päihteidenkäyttö
Kognitiivinen	Kehityksen viivästyminen	Itsesyytökset	Itsesyytökset, väkivaltamyönteiset asenteet, kouluvaikeudet	Koulusuoriutumisen äkilliset muutokset, väkivaltamyönteiset asenteet
Sosiaalinen		Vaikeudet suhteissa aikuisiin ja ikätovereihin	Toverisuhteiden vaikeudet	Seurusteluväkivalta

Taulukko 1: Väkilvallan vaikutuksia eri ikävaiheissa. (Oranen & Keränen 2006, 66-67.)

Väkivallan kokeminen on aina vahingollista nuorelle. Väkilvaltaa kokenut nuori elää jatkuvassa stressitilassa, joka vaikuttaa nuoren turvallisuudentunteeseen heikentävästi. Nuori pyrkii selviytymään ja tämä voi johtaa tiedostettuun tai tiedostamattomaan väkilvallan seurauksena tulevien oireiden peittelyyn. Nuoren oireilun tunnistaminen onkin tärkeää, sillä se vaikuttaa nuoren kykyyn käsitellä väkilvaltakokemustaan. Oireilun tunnistaminen on ensiaskel nuoren auttamiseen.

Nuoren oireilua voi olla hankala tunnistaa, sillä se voi sekoittua normaaleihin ikäkauteen kuuluihin muutoksiin, tai se ei välttämättä ilmene ulospäin. Oireilu voi ilmeitä ahdistuneisuutena, levottomuutena ja unettomuutena. Koulussa oireilu voi ilmetä oppimisvaikeuksina ja poissaoloina. Nuori voi myös hävetä tapahtunutta, ja pyrkii peittämään oireilun. Pahimmillaan oireilu voi olla masentuneisuutta ja itsetuhoisia ajatuksia. Myöskin päihteidenkäyttö väkivaltaa kokeneilla nuorilla on tyypillistä. (Åberg 2011, 139.)

Kiusaaminen vaikuttaa ihmisen itsetuntoon todella voimakkaasti. Jos ihmistä kohdellaan pitkään huonosti, kokee hän itsekkin olevansa huono. Kiusatun itsetunto tippuu helposti nolnaan, varsinkin kiusaajan läsnä ollessa. Kiusaamisella on vaikutusta myös luottamuksen tunteeseen. Kiusatulle saattaa helposti muodostua epäluottamus ihmisten hyvyttä kohtaan. Koska luottamus on pohjana kaikille ihmissuhteille, on kiusatun hankalaa muodostaa minkäänlaisia ihmissuhteita. Epäluottamuksen tunne on raskas, ja saa ihmisen herkästi epäilemään koko yhteiskuntaa ja sen suojelukeinoja. Esimerkiksi koulussa nuori saattaa lopettaa opettajille tai muille aikuisille kertomisen kiusaamisesta, koska nuori on voinut kokea aiemmin vähättelyä tai väistämistä kiusaamista kohtaan. (Kaski & Nevalainen 2017, 18-38.)

Koulukiusaaminen saattaa aiheuttaa nuorelle myös varman päälle pelaamista, on helpompaa ja turvallisempaa tehdä asiat niin kuin kaikki muutkin että ei vain erotu joukosta. Varman päälle pelaava nuori esimerkiksi hakee kouluun johon hän varmasti pääsee ja pysyttelee vain omalla mukavuusalueellaan. Jatkuvan hyväksynnän hakeminen on myös yksi kiusatuksi tulemisen tuloksista. Mielistely ja kielteisesti käyttäytyminen ovat esimerkkejä siitä. Nuori saattaa käyttäytyä porukassa aggressiivisesti tai päihdehakuksisesti tai jollain muulla ääripäisellä tavalla, ihan vaan saadakseen muun porukan hyväksynnän. Kiusattu saattaa siis itse muuttua kiusaajaksi, ihan vaan miellyttääkseen porukkaansa tai saadakseen yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kiusaamisen kohteena oleva nuori voi myös eristää itsensä muista. Kiusaamisen aiheuttamat syvät haavat saattavat saada nuoren ajattelemaan, että kukaan ei ymmärrä häntä tai halua olla kiusatun kaveri. Kiusaaminen aiheuttaa myös masennuksen kaltaisia oireita, ja myös fyysisen väkivallan tavoin psykosomaattisia oireita kuten päänsärkyä tai vatsakipuja. (Kaski & Nevalainen 2017, 18-38.)

7.2 Kiintymyssuhde ja trauma

Kiintymyssuhdeteorian ensimmäinen esittelijä on englantilainen psykoanalyytikko ja psykiatri John Bowlby. Bowlby kertoo, että kiintymyssuhdeteoria käsitteellistää sitä, miten ihmisellä on luontainen pyrkimys luoda vahvoja tunnesiteitä muihin ihmisiin. Teorian kautta voidaan ymmärtää paremmin sitä, miten ja missä tilanteissa ihmiset tarvitsevat ja hakevat turvaa ja läheisyyttä toisesta ihmisestä, ja miten ihmiset luontaisesti reagoivat vaaratilanteisiin. Kiintymyssuhdeteorian kautta voidaan ymmärtää myös sitä, millainen käsitys ihmisellä on itsestään, muista ihmisistä ja vuorovaikutussuhteista. (Sinkkonen 2004, 1866.)

Aikuisen läheisyyttä pidetään vauvalle välttämättömänä. Useimmiten vauvan ja hoivaajan välille syntyy kiintymyssuhde, mutta se ei aina ole välttämättä myönteinen. Vauvat kykenevät sopeutumaan monenlaisiin kokemuksiin hoivasta, mutta vaikeat traumat tai pitkäkestoinen stressi varhaisessa vaiheessa ovat erittäin haitallisia vauvan kehityvälle keskushermostolle. Lapsella on luontainen pyrkimys jäsentää omia kokemuksiaan sekä syiden ja seurauksien ketjuja. Bowlby kuvaa, että tavallinen äiti reagoi lapsensa itkuun heti ja selvittelee sen syitä ja pyrkii poistamaan lapsen pahan olon, kun taas esimerkiksi alkoholisoitunut äiti saattaa toimia lapsen kannalta yllättävällä tavalla. Tästä syystä syy- ja seuraussuhde saattaa jäädä lapsen mielessä kokonaan kehittymättä. (Sinkkonen 2004, 1866-1867.)

Kiintymyssuhteet on jaettu kolmeen kategoriaan: turvallinen, välttelevä ja ristiriitainen kiintymyssuhde. Turvallisesti kiintyneet lapset tietävät miten ihmissuhteissa käytetään sekä tunnetta että järkeä, sillä heidän elinympäristössään tapahtuvilla asioilla on ollut tietty johdonmukaisuus ja tunteiden ilmaisemisella on saanut hoivaajalta myötätuntoisen lähestymisen. Välttelevässä kiintymyssuhteessa ominaisin piirre on järkipöyhäisyyden ja loogisuuden painottuminen, lapsi on kokenut joutuvansa selviämään tunteistaan itse ja tästä syystä tunteiden ilmaiseminen on vähäistä. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa hoivaajakokemus on epäjohdonmukainen, parhaaksi tavaksi hoivaajan huomion herättämiseen on provokatiivinen tai intensiivinen tunteiden ilmaisu, esimerkiksi raivokohtaukset. (Sinkkonen 2004, 1867-1868.)

Kiintymyssuhde luo pohjan sille, miten lapsi tulkitsee ja havaitsee uhan. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostanut lapsi ymmärtää, että vaikka kärsimys ei ole mukava asia, asiat järjestyvät ja lapsi selviytyy. Turvattomasti kiintynyt lapsi on tahtomattaan oppinut, että kärsimys voidaan tulkita vaaran merkiksi ja sitä on vältettävä. Välttelevästi kiintynyt kieltää tapahtuneen eikä osaa arvioida uhan vakavuutta oikein. Ristiriitaisesti kiinnittynyt lapsi taas yliarvioi kohtaamansa uhan vakavuuden ja aliarvioi omat kykynsä selviytyä tilanteesta. Suomalaisessa kulttuurissa tunteita ilmaistaan niukasti, mutta silti lapsi ei koe oloaan uhatuksi. Eri asia on, jos lapsi jättää tunteensa näyttämättä rangaistuksen pelossa. Turvaton kiintymyssuhde ei ole automaatio tiettyyn psyykkiseen häiriöön, vaan se on useimmiten mitä moninai-
simpien ongelmien taustana. Mikäli lapsi joutuu turvautumaan äärimmäisiin keinoihin saadakseen turvaa ja läheisyyttä ailahtelevalta ja hyljeksivältä hoivaajaltaan, hänen persoonallisuutensa kehitys häiriintyy. (Poiijula 2016, 88-90 & Sinkkonen 2004, 1868.)

Psyykkisesti traumaattisin tilanne lapselle on perheen sisällä tapahtuva trauma, kuten väkivalta. Tapahtuman lisäksi lasta saattaa vahingoittaa luottamuksen särkyminen kaikkiin perheenjäseniin, jotka eivät olleet lapsen apuna tai suojana. Väkivallan uhriksi joutunut vanhempi pystyy keskittymään vain omaan turvallisuuteensa eikä välttämättä kykene huomioimaan lapsen tarpeita. Tällä tavalla lapsi voi kehittää kiintymyssuhdehäiriön myös vanhempaan, joka ei pahoinpitele. Lapselle saattaa muodostua käsitys siitä, että hän ei ole rakastettava tai arvokas, kun vanhempansa eivät ole häntä suojelleet. Lapsi, jolla on turvallinen

kiintymyssuhde saattaa olla todella haavoittuvainen, sillä hänen omat odotuksensa ihmisten hyvyydestä joutuu todelliseen koetukseen. Väkivaltaisen perheen ilmapiiri vaikuttaa väistämättä myös perheen aikuisiin ja heidän kykyynsä toimia vanhempina. Väkivallan tuomat negatiiviset piirteet ja vaikutukset välittyvät lapsiin myös vanhempien tai vanhemmuuden ongelmien vuoksi. (Pojjula 2016, 88-89.)

Lasten traumaoireita saattavat olla esimerkiksi tilanteen uudelleen kokeminen, välttäminen tai ylivireys. Uudelleen kokemisella tarkoitetaan sitä, että lapsen mielessä on väkivaltatilanteeseen liittyviä muistikuvia, tuntemuksia tai aistimuksia. Muistin hallinta ei ole enää lapsen omassa kontrollissa, ja esimerkiksi aikuisen tietty äänensävy saattaa laukaista tuntemukset tai ikävät muistot. Välttämällä kuvataan sitä, missä lapsi pyrkii välttämään kaikkea sitä, joka muistuttaa väkivallasta. Lapsi sulkeutuu, eikä halua puhua väkivallasta tai käsitellä asiaa millään tavalla. Ylivireys tai yliaktiivisuus tekee lapsen jännittyneeksi ja saa lapsen reagoimaan hyvin voimakkaasti pieniinkin ärsykkeisiin. Rauhoittuminen ja keskittyminen on yliaktiiviselle lapselle hankalaa. (Oranen & Keränen 2006, 64-65.)

Tunteiden kieltäminen ja todellisuuden vääristäminen ovat äärimmäisiä puolustusmekanismeja, joita traumaattinen kokemus saattaa saada lapsen käyttämään. Lapsen saattaa olla vaikeaa ymmärtää ja tulkita omia reaktioitaan uhkatilanteessa, ja ne saavat lapsen pelkäämään. Esimerkiksi lähisuhdeväkivaltatilanteessa lapset saattavat käyttää ongelmakeskeisiä keinoja eli he pyrkivät selvittämään riidan tai vetäytyvät siitä kokonaan, tai he voivat yrittää käyttää tunnekeskeisiä keinoja, jolloin he tukahduttavat oman vihansa ja turhautumisensa, he saattavat myös vähätellä kokemaansa tai kaunistella näkemänsä. Pahimmillaan tilanne voi johtaa dissosiaatio-oireisiin, jolloin lapsi kokee ettei tilanne tapahdu hänelle vaan jollekin muulle. (Pojjula 2016, 91.)

Lapsen oppima kiintymyssuhde vaikuttaa siihen, miten lapsi käyttää voimavarojaan traumasta selviytymiseen. Lapsi pyrkii keinojensa avulla suojelemaan itseään lieventämällä tuskallisia tilanteita tai vaikuttamalla tunteisiinsa ja ajatuksiinsa. Turvallisesti kiintyneillä on enemmän keinoja, kuten mielialojen hallinta sekä turvan ja lohdun etsiminen muista. Välttelevästi kiintynyt lapsi kieltää ja vähättelee tunnekokemuksiaan. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi käyttää tunnekeskeisiä keinoja, jotka saattavat sisältää paniikinomaisia piirteitä. (Pojjula 2016, 90-91.) Myös lapsen ikä ja kehitysaste vaikuttaa selviytymiskeinojen käyttämiseen. Pienen vauvan lähes ainoa keino yrittää selviytyä vaaratilanteessa on nukahtaa ja siten vetäytyä kun taas nuoruusikäisellä on paljon enemmän keinoja ja toimintamahdollisuuksia. Väkivaltaisessa ympäristössä kasvaneella lapsella tai nuorella voi olla selviytymiskeinoja muun muassa:

- Tilanteiden, ajatusten ja tunteiden poiskytkeminen
- Kaaoksen tai äänien tietoinen sulkeminen ulkopuolelle

- Musiikkiin tai tietokonepeleihin uppoutuminen
- Kostofantasiat ja idealisoidut päiväunet
 - Väkivallan käyttäjälle kostamisesta unelmointi
 - Täydellisestä perheestä uneksminen
- Tilanteiden vältteleminen
 - Omaan huoneeseen sulkeutuminen
 - Kotiin menemisen tai kotona olemisen vältteleminen
- Aktiivinen toimiminen väkivaltatilanteissa
 - Väliin meneminen väkivaltatilanteessa
 - Suojeluyritykset uhreja kohtaan
 - Avun hälyttäminen (Oranen & Keränen 2006, 65-67.)

Läheisyyden, turvan ja lohdutuksen tarve ei lopu vauvaiässä vaan jatkuu ihmiselon loppuun saakka. Lapsi tarvitsee ennakoitavan ympäristön ja vähintään yhden hyvän kiintymyssuhteen hyvän kasvunsa takaamiseksi. Lapsi tarvitsee ympärilleen aikuisia, jotka sallivat ja ymmärtävät myös kielteisiä tunteita eivätkä rankaise lasta niiden ilmaisemisesta. (Sinkkonen 2004, 1871.)

8 Väkivaltaa kokeneen nuoren kohtaaminen

Nuorelle väkivallan keskellä eläminen on hyvin vahingollista. Nuoren näkökulmasta perheväkivalta on pahin mahdollinen väkivallan muoto, sillä turvallisimmat ja tärkeimmät ihmiset nuoren elämässä tekevät elämisestä pelottavaa ja turvatonta. Jokainen lapsi tai nuori reagoi perheessä tapahtuvaan väkivaltaan eri tavoin kehitystasonsa, kokemustensa ja ikänsä mukaisesti. Useimmiten perheväkivalta on vaiettava asia, sillä nuori voi harvoin keskustella asiasta omien vanhempiensa tai sisarustensa kanssa. Nuoren ei välttämättä itse tarvitse joutua fyysisen väkivallan uhriksi, mutta jo väkivallan näkeminen altistaa nuoren väkivallalle. Tämä saattaa olla joskus vahingollisempaa kuin uhriksi joutuminen. Lapsilla ja nuorilla on luonnollinen kyky selviytyä, mutta he tarvitsevat siihen apua. Avun antaminen on mahdollista vain silloin kun tiedetään, millaista apua tarvitaan ja millainen tilanne on lapsen tai nuoren näkökulmasta. Perheen ongelmista tai väkivallasta puhuminen on haasteellista ja tuottaa nuorelle pahan mielen, mutta se ei ole vaarallista. Sen sijaan väkivaltaan puuttumatta jättäminen on vahingollista. (Oranen & Keränen 2006, 82-83.)

Häpeän ja pelon tunteet asiasta puhumisen suhteen saattavat olla nuorelle jopa lamaannuttavat, jolloin nuori ei välttämättä hae tai pysty hakemaan apua. Tästä syystä on tärkeää, että aikuinen tunnistaa väkivallan ja osaa ottaa asian puheeksi. Häpeän luonteen tunnistaminen ja ymmärtäminen onkin olennainen osa väkivallan puheeksi ottoa. Paukkunen (2013) tuo Pro gradu- tutkielmassaan esille, että häpeä voi olla ihmisille niin sietämätön tai epämiellyttävä tila, ettei sitä osata edes täsmällisesti nimetä. Ihminen voi haluta peittää itsetuntoaan uhkaavan häpeän esimerkiksi aggressiivisuuden, hyökkäävyyden, masentuneisuuden tai päihdekäyttäytymisen taakse. Nuori voi kokea näiden seurauksena vielä enemmän häpeää, joka syventää sietämätöntä olotilaa. Viittamme työssämme Paukkusen tutkielmaan, sillä sen sisältö on opinäytetyömme kannalta olennaista. Vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen voi tuntuakin myös työntekijästä hankalalta, tai työntekijä saattaa pelätä puuttuvansa liikaa nuoren henkilökohdaisiin asioihin. Huolen puheeksi otto ja nuoren hyvinvoinnista kiinnostuminen ei ole kuitenkaan koskaan haitallista (Haasjoki & Ollikainen 2010, 48-49).

On tärkeää antaa nuorelle kokemus siitä, että työntekijä on aidosti kiinnostunut ja on vilpittömästi halukas auttamaan. Avoimuus, ystävällisyys, aktiivinen kuunteleminen ja kohteliaisuus viestivät näistä asioista. Nuoren kertomukseen on tärkeää keskittyä, nuoren kokonaisvaltainen kuuntelu ja nuoren omat tavoitteet ja odotukset tulee selvittää. Työntekijälle nuoren keskittynyt kuuntelu antaa mahdollisuuden nuoren henkisen olotilan aistimiseen. Nuoren lähettämien oheisviestien tulkitseminen vuorovaikutuksessa on työntekijän tehtävä, tällä pystytään myös kartoittamaan mikä on nuoren kertoman keskeinen sisältö ja miten nuori vastaanottaa työntekijän lähettämää viestiä. Nuoren kanssa keskusteltaessa arasta aiheesta saattaa työntekijän harteille jäädä asioiden toistaminen, nuoren rohkaiseminen asiasta keskustelemaan ja pyytää nuorta tarkentamaan omaa kertomaansa. Nuorelle tulee antaa myönteistä ja positiivista palautetta siitä, että kertoo arasta aiheesta. Nuorelle on myös hyvä kertoa, että asia helpottuu yhdessä selvittämällä ja ettei hän ole asian kanssa yksin. (Rantaeskola ym. 2014, 87.)

Yksityisyydestä huolehtiminen on tärkeää, varsinkin vaikeasta ja intiimistä aiheesta puhuttaessa. Jokaisella alalla ja toimijalla on salassapitosäännösten, jotka useimmiten tiukentavat salassa pidettävien tietojen rajaa julkisuuslakia kapeammaksi. Henkilötietolaki suojaa yksityiselämää sekä muita yksityisyyttä suojaavia perusoikeuksia. Nuoren kanssa keskusteltaessa tulisi tarkkaan miettiä, missä keskustelu käydään. Kukaan ei halua käydä julkisesti keskustelua omista asioistaan. Keskustelutilanne tulisi hoitaa niin, että kukaan ulkopuolinen ei kuule keskustelun sisältöä. Mikäli nuori havahtuu siihen tilanteeseen, että kuka tahansa voi kuulla hänen sanomansa, saattaa se johtaa todella ikävään ja hankalaan tilanteeseen ja jopa luottamuksen menettämiseen. (Rantaeskola ym. 2014, 82-83.)

Osalla nuorista saattaa olla kokemus suuren joukon keskellä ajattelemisesta ilman kosketusta aikuisiin. Toiset nuoret ajattelevat, että saavat aikuisilta pääasiassa negatiivista

kommentointia ja palautetta, sekä tiukkoja vaatimuksia siitä miten heidän tulisi suoriutua. Toki on myös nuoria, jotka saavat positiivista kannustusta ja huomiota. Perheen ja nuoren vanhempien lisäksi nuoren elämässä on usein myös muita aikuisia. Nämä aikuiset saattavat olla juuri niitä tärkeitä ja turvallisia aikuisia, jotka sanovat ne oikeat ja rohkaisevat sekä kannustavat sanat. Aito kuunteleminen ja kohdatuksi tuleminen on nuorelle äärimmäisen suuri asia. (Nurmo 2009, 120-125.)

Tärkeimpänä sääntönä nuoren kanssa keskusteltaessa voisi pitää, että mitä sekavampaa ja rönsyilevämpää puhe on, sitä enemmän sitä tulisi pilkkoa osiin ja edetä varovasti sekä perusteellisesti. Nuoren tilanteeseen sopimaton käytös saattaa johtua myös sokkireaktiosta tai traumatisoitumisesta. Pelko, häpeä ja syyllisyyden tunne voivat ohjata nuoren käyttäytymistä heidän kertoessaan väkivallasta, osa rauhallisen neutraalisti ja osa vihamielisen aggressiivisesti. (Rantaeskola ym. 2014, 86-87.)

Nuoren kertoman ymmärrettävyys ja sisältö kertovat työntekijälle paljon, ja tähän tulisikin kiinnittää erityistä huomiota. Rauhallisuus antaa työntekijälle mahdollisuuden tarkkailla nuoren kertomaa sekä havainnoida puhetta tarkemmin, ja samalla myös sanattoman viestinnän tulkinnalle jää enemmän varaa. Rauhallinen eteneminen myös mahdollistaa keskustelun ohjaamista työntekijän haluamaan suuntaan. Työntekijän tulisi pystyä käsittelemään nuoren puhetta loogisesti, neutraalisti ja systemaattisesti. Täten varmistetaan se, että keskustelu pysyy asialinjalla. On tärkeää, että työntekijä pystyy myös kuuntelemaan itseään näissä tilanteissa ja pelon tai ahdistuksen tunteet työntekijässä itsessään tulisi tiedostaa ja tunnustaa itselleen. (Rantaeskola ym. 2014, 86-87.)

Mikäli nuori ei pysty kommunikoimaan rauhallisesti tai normaalisti, työntekijän tulisi miettiä onko sillä hetkellä tilannetta tarpeellista jatkaa. Vuorovaikutuksen perustana olevaa kontaktia ja sen rakentumista tulisi arvioida tilanteiden mukaan kriittisesti, sillä ne ovat avain luottamukselliseen suhteeseen. Mikäli kontaktin luominen nuoreen on haasteellista, tulisi miettiä muitakin vaihtoehtoja. Työntekijän vaihtaminen tai toisen työntekijän kutsuminen paikalle ovat esimerkiksi näitä keinoja. Työntekijän tulisi myös arvioida omaa jaksamistaan, sillä hankalista aiheista keskusteleminen on useimmiten työtehtävänä raskas. Työntekijän olisi hyvä arvioida omaa jaksamistaan suhteessa nuoren kohtaamiseen, ja miettiä mahdolliset vaihtoehdot tilanteen ratkaisemiseksi. (Rantaeskola ym. 2014, 89.)

8.1 Väkivallan tunnistaminen

Suomalaisen yhteiskunnan yhtenä suurimpana ongelmana on väkivalta. Sitä esiintyy paljon rakenteellisena, koulutus- ja kasvatustilanteisiin sisään kasvaneena ilmiönä. Erilaisissa kasvatustilanteissa ja nuorten kanssa työskenteleville väkivallan ja sen muotojen määrittely on tuntematonta. Kaikkiin ihmisten parissa työskentelyyn tähtääviin koulutusohjelmiin olisi hyvä

lisätä väkivallan teema. Väkivallan muotojen tunnistaminen on vaikeaa, jos ei tiedä mitä muotoja on olemassa. (Nurmo 2009, 136-138.)

Väkivallan tunnistamiseen ei ole yhtä ainutta oikeaa tapaa, sillä tilanteet ja väkivallan kokemukset ovat erilaisia ja vaihtelevia. Tärkeintä tunnistamisessa on, että työntekijöillä on taitoa ja tietoa tunnistaa väkivaltaa, rohkeutta puuttua tilanteeseen sekä ehkäistä väkivallan syntymistä. Pelkästään jo väkivallasta kysyminen ja sen puheeksi ottaminen on auttamista.

Väkivalta usein mielletään fyysiseksi tapahtumaksi. Fyysisen väkivallan oireet ovatkin helpoiten tunnistettavissa, sillä ne ovat usein näkyviä. Työntekijän tulisi kiinnittää huomiota toistuviin vammoihin, suun, kaulan tai kasvojen alueella oleviin vammoihin ja mustelmiin. Toki fyysiset vammat saattavat olla piilossa vaatteiden alla, joten omaa harkintaa tulee osata käyttää. Merkit eivät aina ole näkyviä, esimerkiksi tunne-elämän oireet eivät näy aina päällepäin. Työntekijän olisi nuoren kohdalla hyvä kiinnittää huomiota mielialojen äkillisiin vaihteluihin, taantumiseen alemmille kehitystasoille, käytöksen/persoonallisuuden radikaaleihin muutoksiin ja yhtäkkiisiin keskittymisvaikeuksiin. Mikäli aikaisemmin reippaasti käyttäytyvä nuori alkaa käyttäytyä alistuen, hermostuneesti, vihamielisesti tai epävarmasti ja vetäytyen, olisi työntekijän hyvä kysyä nuorelta mistä käytöksen muuttuminen saattaa johtua. Yksi väkivallan merkkien alueista on sosiaalisuuteen liittyvä. Näitä merkkejä voi olla muun muassa tiettyjen henkilöiden vältteleminen, eristäytyminen tai lamaantunut käyttäytyminen. (Piispa, Henttonen, Serpola-Kaivo-Oja, Haapala 2018.)

Peräaho (2015) on tutkinut Pro gradu- tutkielmassaan sairaanhoitopiirin työntekijöiden valmiuksia tunnistaa väkivaltaa ja puuttua siihen. Peräaho haastatteli tutkielmaansa 292:ta sairaanhoitopiirin työntekijää, ja kokosi vastausten pohjalta aineistoa väkivallan tunnistamisesta. Viittaamme työssämme Peräahon omiin tutkimustuloksiin, sillä tulokset ovat oman opinnäytetyömme kannalta keskeisiä.

Peräaho toteaa lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa tärkeimpänä seikkana olevan käyttäytymisen havainnointi. Alistuneisuus, välttelevä käytös, arkuus, pelokkuus ja turvattomuuden tunne ovat esimerkkejä siitä. Lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa käyttäytymisen havainnointi ja tyypillisten lähisuhdeväkivallan uhria kuvaavien piirteiden löytäminen helpottaa ja luo uskoa lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen. Lähisuhdeväkivalta on lähes aina uhrille häpeällinen asia, jota halutaan peitellä, ja tämä tuo suuren haasteen tunnistamiseen. Yhtenä merkittävänä seikkana lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa on vuorovaikutus, eli työntekijän ja uhrin välinen luottamus. Vaikka fyysiset vammat ovat helpoiten havaittavissa ja sitä kautta lähisuhdeväkivalta on helpoiten tunnistettavissa, saattaa niiden puuttuminen saada työntekijän epäilemään väkivallan olemassaoloa tai sen uhkaa. Esimerkiksi jos nuorella ei ole mustelmia, ei lähisuhdeväkivaltaa osata epäillä. Työntekijän oma aktiivisuus ja passiivisuus tunnistamisessa on isossa roolissa. Aktiivinen kysyminen ja puheeksi ottaminen parantaa

tunnistamisen edellytyksiä, ja passiivisuus luonnollisesti heikentää niitä. Työkokemuksella on vaikutus tunnistamiseen, kokemattomuus heikentää tunnistamista ja pitkä työkokemus vahvistaa uskoa lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen. Työntekijä voi luottaa myös omaan intuitiivonsa, omaan sisäiseen aavistukseensa, jolla työntekijä saattaa vaistota todellisen totuuden. Työntekijän omilla persoonallisilla ominaisuuksilla saattaa olla vaikutusta siihen, miten nuori työntekijän kokee. Persoonallisilla ominaisuuksilla työntekijää voidaan luonnehtia helposti lähestyttäväksi tai rohkeaksi työntekijäksi. (Peräaho 2015, 4-7.)

Lähisuhdeväkivallan tunnistamista helpottaa nuoren taustatietoihin perehtyminen ja nuoren kanssa työskentelyyn käytetty aika. Nuoren taustatiedoista saattaa näkyä esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaan viittaavat aiemmat merkinnät tai esiin noussut huoli. Tiedoista saattaa myös käydä ilmi nuoren tai hänen huoltajiensa päihteidenkäytöstä sekä väkivaltaisuuden periytymisestä sukupolvien välillä. Tietojen tutkiminen on työlästä ja aikaa vievää, ja saattaa tuntua työntekijästä turhautavalta, varsinkin jos nuoren kanssa työskentely kestää vain vähän aikaa. Lähisuhdeväkivalta on haasteellinen ilmiö ja saattaa jo haasteellisuudellaan heikentää lähisuhdeväkivallan tunnistamisen uskoa. Tapahtumien kulku saattaa olla vaikea selvittää, kuin myös nuoren kertoman paikkansapitävyyden arviointi. Tässäkin asiassa koulutuksella on tärkeä rooli. Koulutus tuo lisää varmuutta ja uskoa lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen, kun taas kouluttamattomuus heikentää sitä. Saattaa, että nuori ei itse tiedä tai tunnista lähisuhdeväkivaltaa eikä näistä syistä osaa kertoa siitä. (Peräaho 2015, 4-7.)

8.2 Puheeksi ottaminen

Puheeksi otto on dialoginen menetelmä. Dialogi toteutuu vuorovaikutuksessa osallistujien välillä sekä yksilön sisäisenä vuoropuheluna. Ihminen muuntaa omia näkemyksiään ja käsityksiään sen mukaan, miltä toinen kertoo jonkin asian tuntuvan tai näyttävän. Dialogilla ei tarkoiteta pelkkää puhetta, vaan se koostuu tämän lisäksi muun muassa eleistä, ilmeistä ja tunteista. Huolen puheeksi ottaminen on olennainen osa varhaista puuttumista. Huolen ilmaiseminen kertoo, että asioiden ennakoidaan menevän nuoren kannalta huolestuttavaan suuntaan, ellei muutosta saada aikaiseksi. Nuoren tilanteen muuttaminen edellyttää usein yhteistyötä niin nuoren, kuin hänen vanhempiensäkin kanssa. (Eriksson & Arnkil 2009, 7-37.)

Työntekijästä saattaa tuntua pelottavalta ajatukselta antaa nuorelle lupa tulla kertomaan mistä tahansa mieltä painavasta aiheesta. Suoraan kysyminen on haaste, kuten myös pelko siitä, että nuoren hankala tilanne tai nuorelta tuleva kysymys putoaa yllättäen syliin. Vaikka ammattilaisia koulutetaan kohtaamaan nuoria kaikissa elämäntilanteissa, on todellisuus kuitenkin koulutusta kovempaa. Kohtaamalla nuoren ongelmat, saattaa työntekijä joutua kohtaamaan myös oman historiansa. Toisen ihmisen kivun vastaanottaminen luo paineita, varsinkin jos oma historia ei ole täysin eheä. Työntekijän kokemat tunteet saattavat olla esteenä

aidolle kuuntelemiselle. Jos omat kokemukset ovat jääneet käymättä läpi, ne toimivat porttina toisen ongelmien mitätöinnille tai sivuuttamiselle. (Nurmo 2009, 136-137.)

Aroista ja hankalista asioista keskusteleminen voi olla työntekijälle hyvin haasteellista. Omat tunteet saa tuoda julki, mutta ulosannin suhteen tulee olla tarkka. Toteava puheen sävy on tärkeää, sillä syyttävällä tai loukkaantuneella sävyllä koko keskustelu tai luottamussuhde saattaa romuttua. Esimerkiksi ”Tämä tilanne on hyvin haastava ja en ole varma, miten toimia, enkä tiedä kuinka ottaa asia puheeksi”. Työntekijän tulee myös huomioida oma roolinsa keskustelussa. Ei ole toivottua, että nuoren mahdollisen raivon kohteena on työntekijä. Työntekijänä oman tai työnantajaorganisaation toiminnan puolustelu tai selittely harvemmin auttaa asiaa, sillä nuoren saattaa olla hankalaa ymmärtää keskustelun toisen osapuolen mielipidettä tai näkökulmaa. Nuoren myötäileminen ja tilanteen tasalla oleminen keskustelussa on olennaista. Suoran ja avoimen konfliktin pystyy useimmiten välttämään myötäilemällä nuoren näkemyksiä, kuitenkin kohtuuden rajoissa. (Rantaeskola ym. 2014, 88.)

Nuorten kanssa työskentelevän on äärimmäisen tärkeää tunnistaa omat heikkoutensa, vahvuutensa, arvonsa ja huomioida omassa toiminnassaan mahdolliset toista ihmistä latistavat tai mitätöivät toimintatavat. Vain tunnistetut toimintatavat, mielipiteet ja asenteet ovat käsiteltävissä, uudelleen harkittavissa ja täten muokattavissa. Kun työntekijä tuntee oman itsensä, osaa hän asettaa rajat omalle työskentelylleen. Itsetuntemus ja monipuolinen tieto tukevat jokaisen ammattilaisen omaa työskentelyä ja työssä jaksamista. (Nurmo 2009, 127-139.)

Nuoren vanhempien saaminen mukaan yhteistyöhön edellyttää työntekijältä voimavarakeskeistä työskentelyä. Vanhemmat suhtautuvat todennäköisemmin työntekijän puheeksi otta-
maan huoleen paremmin, kun työntekijä tuo esille myös havaitsemiaan nuoren ja perheen voimavaroja. (Eriksson & Arnkil 2009, 7-11.)

8.3 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoitus on tehtävä silloin, kun havaitsee sellaisia asioita, joiden takia lapsen tai nuoren mahdollinen tarve lastensuojelulle on tarpeen selvittää. Ilmoituksen ja lastensuojelun tarpeen selvityksen taustalla voi olla erilaisia syitä, esimerkiksi lapsen tai nuoren heitteillejättö tai tarpeiden laiminlyönti, seksuaalinen hyväksikäyttö tai pahoinpitely tai niiden epäily. Myös nuoren tai lapsen huoltajan päihde- tai mielenterveysongelmat voivat olla syynä, mikäli niiden epäillään vaarantavan lapsen hyvinvointia. Myös lapsen tai nuoren oma päihde- tai mielenterveysongelma tai rikoksilla oireilu ovat päteviä syitä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Vanhemman ja lapsen väliset vakavat puutteet vuorovaikutuksessa ovat myös lapsen kehitystä vaarantavia tekijöitä, ja täten peruste lastensuojeluilmoitukselle. Suhteeton vastuunkantaminen lapsen tai nuoren ikätasoon nähden on myös yksi peruste. (Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen 2018.)

Edellä mainittujen syiden lisäksi myös muut vastaavat syyt voivat olla perusteena selvittää lastensuojelun tarve. Oman kunnan lastensuojeluviranomaiselta voi aina kysyä neuvoa ilmaisematta lapsen tai nuoren henkilöllisyyttä, mikäli epäilee missä tilanteessa ilmoitus olisi tehtävä. Ilmoituksen tekemisessä tärkeintä on se, että se tehdään mahdollisimman pian huolen herätessä. Ilmoituksen ja lastensuojelun tarpeen arviointi kuuluu sosiaalihuollon ammattilaisille. (Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen 2018.)

Jos ilmoituksen tekijä tietää, että kyseinen lapsi tai nuori perheineen on jo lastensuojelun asiakkaana, ei se poista ilmoitusvelvollisuutta. Ilmoitus ei tällaisessa tilanteessa käynnistä uutta arviota, vaan se johtaa perheen tilanteen uudelleen arvioimiseen ja mahdollisesti kii-reellisempiin toimenpiteisiin. (Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen 2018.)

Muun muassa kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt, opetustoimen henkilökunta, nuorisotoimen henkilökunta ja poliisitoimen henkilökunta ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollolle lapsesta, jonka uskovat tarvitsevan lastensuojelun tarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 25). Myös sosiaalihuoltolaissa (1301/2014 §35) määritellään, että esimerkiksi edellä mainittujen ammattilaisten tulee ohjata sosiaalihuollon selkeässä tarpeessa oleva henkilö hakemaan sosiaalipalveluja salassapitosäännösten estämättä.

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyö, siihen puuttumisen velvoite ja ennaltaehkäisyn tavoitteet perustuvat lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolain lisäksi useisiin eri kansainvälisiin sopimuksiin kuten YK:n lasten oikeuksien sopimukseen, joka on kaikkia alle 18-vuotiaita koskeva ihmisoi-keussopimus. Lasten oikeuksien sopimuksessa luetellaan alle 18-vuotiaille kuuluvat oikeudet. Sopimus sitoo valtioita palveluiden ensisijaiseen toteuttamiseen ja ennaltaehkäisevän työn edistämiseen. (Unicef, 2019.)

Euroopan neuvoston yleissopimus, Lanzaroten sopimus, asettaa sopimusvaltioille velvoitteen ehkäistä ja torjua lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja riistoa. Suomi on ratifioinut Lanzaroten sopimuksen vuonna 2011. (EU 88/2011.)

Perhe- ja väkivaltatyötä määrittelevät näiden sopimusten lisäksi Istanbulin sopimus, joka on solmittu vuonna 2011 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi ja ennal-taehkäisyksi. Suomessa sopimus on ratifioitu vuonna 2015. (EU 53/2015.)

8.4 Puheeksi oton haasteet

Vaikeiden asioiden puheeksi otto voi tuntua työntekijästä hankalalta. Työntekijä saattaa ar-kailla huolen puheeksi ottamista esimerkiksi oma kokemattomuutensa vuoksi. Koulutus ei ole välttämättä antanut pitkän kokemuksen omaavillekaan työntekijöille valmiuksia käsitellä vai-keita asioita nuoren ja tämän vanhempien kanssa. (Eriksson & Arnkil 2009, 7-11.)

Tekemistämme haastatteluista nousi selkeästi esille se, että puheeksi ottamisen suurimpana haasteena on tietämättömyys ja koulutuksen puute. Väkivallan tunnistamiseen liittyvää koulutusta toivottiin kaikkien haastateltujen toimesta. Yhtenä teemana nousi vanhempien osallistaminen keskusteluun. Pohdinnan kohteena oli perheväkivalta ja siihen liittyvät huolet, miten kertoa asiasta vanhemmille, jos työntekijälle nousee huoli nuoren turvallisuudesta. Haastavana koettiin muun muassa riittämätön taustatieto perheen tilanteesta, esimerkiksi tilanteessa, jossa pelätään nuorelle koituvan seuraamuksia viranomaisten ottaessa yhteyttä vanhempiin. Kaikki haastateltavamme kuitenkin korostivat, ettei tämä ole noussut esteeksi nuoren tilanteesta huolestuttaessa ja tilanteeseen puututtaessa.

Haastateltavamme kertoivat, että Riihimäen yläasteet ovat mukana KiVa koulu- ohjelmassa. KiVa- ohjelma on Turun yliopistossa kehitetty kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, jossa on mukana yli 900 koulua. Ohjelmaa kehitetään lisenssimaksuilla. (KiVa-koulu, 2019.) Haastateltavamme toivat esille kokevansa haasteellisenä sen, että KiVa-koulun materiaalin hyödyntäminen kouluissa ei ole riittävän johdonmukaista ja selkeää. Haasteena koettiin se, että KiVa-koulu ohjelma toteutuu yläasteilla satunnaisina tunteina esimerkiksi lukukauden alussa, eikä välttämättä säännöllisenä kokonaisuutena pitkin lukuvuotta.

Nuoren huoltaja/huoltajat on aina otettava huomioon huolta puheeksi otettaessa. Vanhemmat voivat reagoida työntekijän puheeksi ottoon voimakkaastikin, ja kokea sen uhkaavana. Vanhemmat voivat esimerkiksi kokea työntekijän syyttävän heitä perusteetta ja puuttuvan turhaan perheen ja nuoren asioihin. Työntekijän on hyvä miettiä, minkä vanhemmat mahdollisesti kokevat uhkaavaksi ja mitä vaikutuksia puheeksi otolla on. Työntekijän on hyvä miettiä myös esimerkiksi sitä mitä seurauksia olisi sillä, että huolta ei ottaisi puheeksi. Ennakointi onkin työntekijän keino pohtia erilaisia toimintavaihtoehtoja ja näiden mahdollisia seurauksia. Parhaimmillaan yhteistyö nuoren vanhempien kanssa on kuitenkin sujuvaa ja nuoren voimavaroja vahvistavaa. (Haasjoki & Ollikainen 2010, 48-49.)

Nuoren lojaalisuus vanhempiaan kohtaan tulee ottaa huomioon puheeksi oton yhteydessä. Se saattaa hankaloittaa väkivallan tunnistamista. Kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta nuoren vanhempiaan kohtaan näyttämä lojaalisuus on vahvan kiintymyksen osoitus. Tämä tarkoittaa sitä, että nuori asettaa toisen kiintymyssuhteen toisen edelle. Lojaalisuus voidaan jakaa neljään osaan; positiivinen lojaalisuus, negatiivinen lojaalisuus, pirstoutunut lojaalisuus ja poissulkeva lojaalisuus. Positiivinen lojaalisuus on sitoutumista, ja niitä arvoja, joilla perheenjäsenet pysyvät yhdessä. Myönteisenä voimana koettuna tämä motivoi nuorta ihmissuhteisiin ja synnyttää odotuksia vuorovaikutustilanteisiin. Negatiivinen lojaalisuus syntyy, kun nuori ottaa vanhempansa virheet omaksi epäonnistumisekseen ja tuntee näistä syyllisyyttä ja häpeää. Pirstoutuneella lojaalisuudella tarkoitetaan sitä, että nuori suojelee poissaolevaa vanhempaa ja yrittää miellyttää paikalla olevaa vanhempaa samanaikaisesti. Poissulkevassa lojaalisuudessa lojaalisuuden osoittaminen toista vanhempaa kohtaan on nuoren kokemuksen mukaan

luopumista lojaalisuudesta toista vanhempaa kohtaan. Mikäli vanhemmat ovat täysin eri mieltä asiasta, johon myös nuoren mielipide olennaisesti vaikuttaa, nuoren lojaalisuus vaihtelee. Lojaalisuus on nuoren mielessä ristiriitaista, riippumatta vanhempien omasta lojaalisuusvaatimuksesta, tai vaikka vanhemmat pyrkisivät välttämään nuoren mukaan joutumista riitaan. (Karttunen 2010, 82-98).

Luottamuksellista suhdetta nuoren ja työntekijän välillä ei voi liikaa korostaa. Se on edellytyksenä, että herkästä aiheesta voidaan keskustella, ja työntekijä voi tarjota nuorelle tukea ja turvallisuutta. Usein työntekijöillä on tarve delegoida lähisuhdeväkivallan ongelmaa eteenpäin muille tahoille tai työntekijöille. Delegointi on joissain tilanteissa järkevää ja tarkoituksenmukaista, mutta on tärkeää, että jokainen työntekijä kokee itse vastuuta lähisuhdeväkivallan laajuuden tunnistamisesta ja ehdottomasti siihen reagoimisesta. (Peräaho 2015, 15-16.)

Haastatteluista nousi esiin suoraan kysymisen haasteellisuus. Kaikki haastattelemamme ammattilaiset kertoivat, kuinka suoraan kysyminen kyllä tai ei -vastausvaihtoehdoilla on omalla tavallaan helppoa, mutta nuoren vastaus ei välttämättä ole aina totuudenmukainen. Työntekijöiden kokemus nuoren ”jututtamisesta” on johtanut parempiin lopputuloksiin. Aiheen ympärillä kiertely keskustellen ennen varsinaiseen aiheeseen päätymistä on antanut työntekijälle laajemman kuvan todellisesta tilanteesta ja lähisuhdeväkivallan tapahtumista nuoren elämässä. Tässäkin asiassa ammattilaiset korostivat luottamuksellisuutta ja nuoren tuntemista entuudestaan.

9 Eettisyys kohtaamisessa

Etiikka on oma tieteenalansa ja oppinsa, joka tutkii oikeaa ja väärää. Moraali on etiikan lähi-käsite, jolla on hyvin samankaltainen merkitys. Molemmat näistä tarkoittavat yksilön käsityksiä oikeasta ja väärästä. Etiikkaan lisätään myös reflektion piirre, eli se on oikean ja väärän pohdittu näkemys. Kun yksilö pohtii oma toimintaansa ja on epätietoinen siitä, miten toimisi oikein, hänellä on moraalinen ongelma. Eettiseksi ongelmaksi voidaan kutsua ammatillisessa toiminnassa esiin tulevia moraalisia ongelmia. Ammattietiikassa lähtökohtana on, että työssä näkyvien moraalisten ongelmien ratkaiseminen pohjautuu refleктоituun näkemykseen oikeasta ja väärästä. Moraalisesta ongelmasta voidaan puhua silloin, kun ongelmanratkaisu on henkilökohtaisella tasolla. Eettinen ongelma on kyseessä silloin, kun painotus ongelmanratkaisussa on reflektiivisyydessä. (Juujärvi, Myyry, Pessa 2011, 13.)

Toisen yksilön erillisyyden ja ainutkertaisuuden kunnioittaminen on eettistä suhtautumista. Nuoreen suhtautuminen eettisellä tavalla on siis yksinkertaisesti aidon kiinnostuksen osoittamista nuoren kertomaa kohtaan. Aikuisella tulisi olla valmius oppia nuorelta, miten hän hahmottaa itseään ja toisia sekä yhteistä maailmaamme. Aikuisella on vastuu selvittää se, miten nuori kuvaa häneen itseensä kohdistuvan toiminnan vaikutuksia. Aikuisen ja nuoren välisessä

keskustelussa tärkeää on olla kunnioittava ja osallistuva, täten saadaan muodostettua yhteinen käsitys yhteisestä todellisuudesta. (ETENE 2013, 24.)

Työn etiikan ja ammatillisuuden voi kytkeä toisiinsa. Ammatillisena osaa nähdä erilaisia vaihtoehtoja sekä tehdä perusteltuja päätöksiä. Ammattieettisten ongelmien ratkaisuun ei riitä pelkästään ammattieettinen ohjeistus, eikä se poista eettistä pohdintaa työstä. Harkinta ja päätöksenteon vaikeus on isona osana ammattietiikkaa. Ammattitaidon tai kokemuksen myötä eettiset haasteet eivät katoa, vaan saattavat muuttua haastavammiksi. Herkkyys ammattieettisiin asioihin syventyy yleensä ammattitaidon myötä.

Kykyä tunnistaa eettiset jännitteet tai kysymykset kutsutaan eettiseksi herkkyydeksi. Kyky tunnistaa yksilöiden tarpeet, erityispiirteet, velvollisuudet ja oikeudet on myös osana eettistä herkkyyttä. Eettinen herkkyys on sekä persoonakohtaista että tilannesidonnaista ja se sisältää pohdinnan oman toiminnan vaikutuksesta toisiin ihmisiin. Myös omien asenteiden, tunteiden ja ennakkoluulojen reflektointi ja tunnistaminen ovat osana eettistä herkkyyttä. Voimakas vastenmielisyyys tai myötätunto voi johtaa siihen, että eri osapuolten oikeudet tai hyvinvointi ei tule tasapuolisesti tarkastelluksi tai huomioiduksi. Aiempi kokemus ja tieto auttavat moraalisen ongelman käsittelyssä tutuissa tilanteissa. Uusien tilanteiden haasteena on moraaliseen puoleen keskittyminen, ja tästä syystä huomio usein keskittyy tekniseen puoleen. Hankalia tilanteita voi myös tietoisesti välttää ”sulkemalla silmät”. Ammatillisen toiminnan keskiössä on eettinen herkkyys, sillä se lisää eettisten ongelmien ratkaisukykyä ja tunnistamista. Ilman eettistä herkkyyttä ei ole eettistä toimintaa. Ammatillisilla vuorovaikutustaidoilla ja oikeilla sanoilla monia ristiriitoja ja väärinkäsityksiä ihmisten kanssa tehtävässä työssä voitaisiin välttää. Eettisesti perusteltua toimintaa tukevat hyvät vuorovaikutustaidot ja ne toimivat apuvälineenä eettisten haasteiden havainnoimisessa. (Rauas 2014, 13-14.)

Eettinen herkkyys, eettinen päätöksenteko ja motivaatio eivät yksinään riitä takaamaan eettisen toiminnan toteutumista. James Restin mukaan edellä mainittujen lisäksi tarvitaan myös eettistä toimeenpanotaitoa. Restin mukaan eettinen toiminta on kykyä ja rohkeutta toimia moraalisten periaatteiden mukaisesti jopa paineen alaisena. Eettinen toimeenpanotaito edellyttää päättäväisyyttä, tahdonlujuutta ja rohkeutta. (Juujärvi ym. 2011, 29-30.)

Rohkeus ja tahdonlujuus eivät kuitenkaan itsessään takaa toiminnan eettisyyttä. Niitä voidaan käyttää myös yhtä lailla epäeettisen toiminnan edistämiseen, tai niiden kautta voidaan edistää omia uskomuksia omien tulkintojensa mukaisesti. Nuorten parissa työskentelemiseen ja väkivaltaa kokeneiden nuorten kohtaamiseen liittyy monia eettisiä ristiriitoja ja näkemyksiä. Työntekijältä vaaditaan herkkyyttä nuoresta heränneen huolen tunnistamiseen, mutta yhtä lailla huolen tulkinta on tärkeää. Työntekijä voi tulkita huolen omien kokemustensa ja näkemystensä kautta, jolloin tulkinta saattaa muuttua vääristyneeksi eikä vastaa nuoren todellista tilannetta. Työyhteisön tuki, nuoresta heränneen huolen jakaminen ja omien tulkintojen

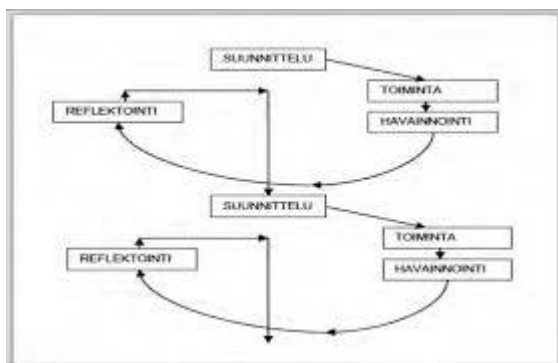
reflektointi auttaa työntekijää eettisessä päätöksenteossa ja toimeenpanotaidon ylläpidossa. (Juujärvi ym. 2011, 13.)

10 Toiminnallisen opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyö tehtiin kehittämistyönä ja käytimme työssä tutkimuksellisen kehittämistoiminnan elementtejä. Opinnäytetyössä kehitettiin lähisuhdeväkivaltaan puuttumista ennaltaehkäisevästi ja sen puheeksi ottoa. Kehittämistoimintana tehtiin opas lähisuhdeväkivallan puheeksi oton tueksi. Kehittäminen muodostui Riihimäen poliisin Ankkuri-tiimin ja heidän yhteistyökumppaneidensa tavoitteista ja tarpeista käsin.

Kehittämistoimintaa ja oppaan kokoamista parhaiten kuvaava tutkimusmenetelmä on spiraalimalli. Prosessia voidaan kuvata spiraalina, sillä prosessi alkaa organisoinnilla ja jatkuu toteutuksella ja arvioinnilla. Kehittämisprosessi kuitenkin jatkuu ensimmäisen kierroksen jälkeen uudelleen, jolloin seuraa uudet perustelut, organisoinnit, toteutukset ja arvioinnit. Spiraalilla siis kuvataan useita peräkkäin toteutettuja prosesseja eli kehiä. Tässä mallissa kehittämistoimintaa ja sen tuloksia arvioidaan aina uudelleen ja uudelleen. Arvioinnin tulosten perusteella toimintaa täsmennetään kaikilta osin. Näillä perusteilla kehittämistoiminta on jatkuva prosessi. (Toikko & Rantanen 2009, 66-67.)

Spiraalimallin tyylinen kehittämistoiminta edellyttää pitkää prosessia. Ensimmäinen kehä voidaan ymmärtää toiminnan lähtökohtana (Kuva 5). Ensimmäisen kehän aikana kehittämistoiminnan perustelut, organisoinnit, toteutukset ja arvioinnit laitetaan koetukselle, mutta samat asiat tullaan tarkistamaan muiden kehien aikana. Tarkoituksena on, että uudemmat kehät aina täydentävät edeltäjiään. Tuloksellisuus saattaakin siis olla kiinni siitä, kuinka monta kehää prosessin aikana toteutetaan. Kehittämällä ei päästä ehdottomaan totuuteen, vaikka sillä saatetaan saada sellainen tulos joka sillä hetkellä toimii. Kehittämällä pyritään jatkuvaan reflektiiviseen ja vuorovaikutukselliseen kehittämiseen. (Toikko & Rantanen, 2009, 66-67).

Kuva 5: Kehittämisprosessin spiraalimalli. (Toikko & Rantanen 2009, 67).

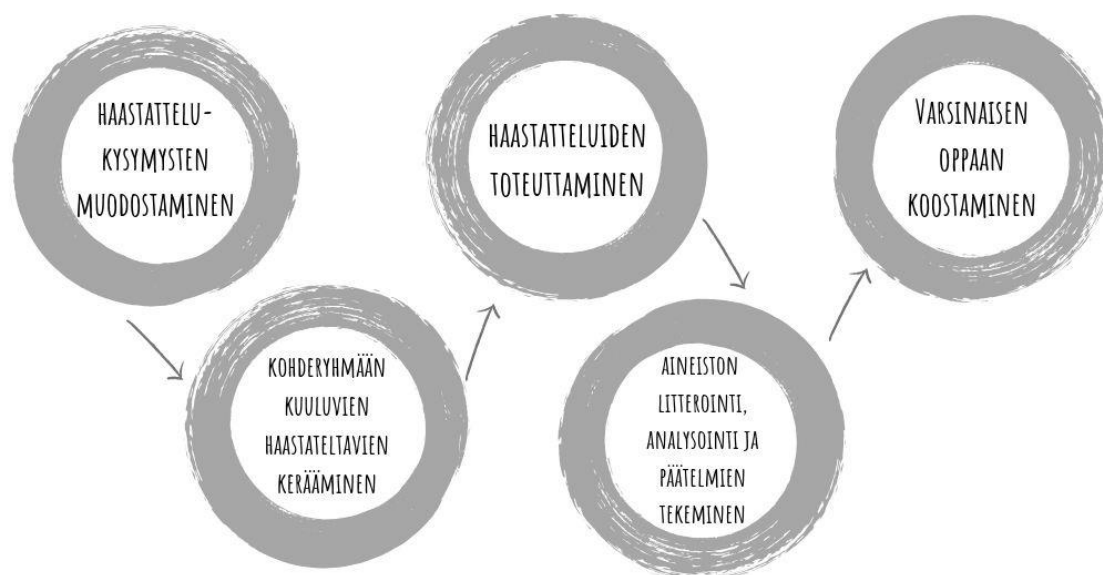
Tulkitsemme oppaan tekemisen kehittämisprosessina spiraaliksi siitä syystä, sillä se on jatkuva prosessi. Opas on ensin suunniteltu, sitä tullaan testaamaan, tulokset havainnoidaan ja reflektoidaan. Tekemämme oppaan pohjalta saadaan tietoon toimivuus ja kehittämisideat, joiden pohjalta opasta voidaan muokata paremmin tarkoitustaan vastaavaksi. Tämän jälkeen opas voidaan käydä uudelleen läpi yhteistyötahojen kanssa, ja sama prosessi jatkuu.

10.1 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmänä käytimme haastattelua. Haastattelimme työtä varten kahta kuraattoria, yhtä erityisopettajaa ja yhtä terveydenhoitajaa. Kaikki haastateltavat kohtaavat työssään 6.-9.luokkalaisia oppilaita. Haastatteluiden avulla kartoitettiin toiveita ja tarpeita oppaan sisällölle. Haastatteluiden kautta kerättiin myös tietoa oppaan käytettävyydestä yläkoulujen näkökulmasta.

Haastattelun etu on sen joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys uudelleen, oikaista väärinymmärryksiä ja selventää kysymyksiä ja niiden sanamuotoa, tai esittää lisäkysymyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.)

Toteutimme haastattelut vapaamuotoisina teemahaastatteluina. Olimme koonneet etukäteen kysymyslistan, johon kokosimme ne kysymykset ja teemat, joiden kautta pyrimme saamaan tarvitsemamme tiedon oppaan koostamiseksi. Haastattelun toteuttaminen vapaamuotoisena antoi myös haastateltaville tilaa nostaa esille heidän mielestään aiheeseen liittyviä tärkeitä asioita ja ilmiöitä esille.

Kuva 6: Haastatteluprosessi.

Johdattelevien kysymysten välttäminen on hyvän tutkimusetiikan mukaista ja tällä pyritään siihen, että vastaukset ovat haastateltavan omia eivätkä etukäteen haluttua tietoa.

Haastatteluista saatiin kerättyä litteroitua materiaalia yhteensä kuuden sivun verran. Litteroinnin tarkkuudesta on erotettavissa erilaisia muotoja, jotka voidaan jaotella sanatarkkaan, yleiskieliseen ja propositiotason litterointeihin. Sanatarkassa litteroinnissa äännähdyksetkin kirjataan, kun yleiskielisessä litteroinnissa puhe muutetaan kirjakielelle poistamalla puhe- ja murrekielen ilmaisut. Propositiotason litteroinnissa kirjataan ylös ainoastaan havaintojen pohjalta esiin nousseet ydinasiat. (Kananen 2014, 105-106.) Työn litterointi toteutettiin propositiotason litterointina.

10.2 Prosessin kuvaus

Opinnäytetyön kehittämisprosessi alkoi marraskuussa 2017, jolloin suoritimme Sosiaalialan vaikuttamistyö -kurssia. Kurssilla perehdyimme sosiaalialalla tehtävään yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön ja vaikuttamistyön menetelmiin. Kurssin tehtävänantona oli tehdä käytännön työelämään kohdennettu kehittämistehtävä, jonka aiheen sai valita vapaasti. Valitsimme kehittämistehtävän aiheeksi lähisuhteissa väkivaltaa käyttäneiden miesten kohtaamisen. Halusimme tuoda vaikuttamistyössämme esille väkivaltatyöhön ja väkivaltaa käyttäneiden kohtaamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Olemme molemmat työskennelleet viime vuodet mielen-terveys- ja päihdetyön kentällä, jossa olemme havainneet aiheen läsnäolon. Olemme molemmat havainneet työmme kautta, että väkivaltaa käyttäneisiin miehiin liitetään paljon ennakkokäsityksiä jopa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten keskuudessa. Valitsimme tehdä kyselylomakkeen väkivallan puheeksi oton tueksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Kyselylomakkeen tavoitteena oli vaikuttaa ammattilaisten asenteisiin ja helpottaa väkivallan puheeksi ottoa väkivaltaa käyttäneitä miehiä kohdattaessa. Pyysimme väkivaltatyön ammattilaisia arvioimaan valmiin kyselykaavakkeen, jonka lähetimme heille sähköpostitse. Ensi- ja turvakotien liitto otti meihin yhteyttä ja kertoi, että Riihimäen poliisin Ankkuri-tiimi olisi kiinnostunut tekemään meidän kanssamme yhteistyötä vaikuttamistyömme tiimoilta.

Tapasimme Riihimäen poliisin Ankkuri-tiimin sosiaalityöntekijä Mari Unkurin ja psykiatrisen sairaanhoitaja Sari Seppäsen tammikuussa 2018. Tapaamisessa keskustelimme tekemästämme vaikuttamistehtävästä. Unkuri ja Seppänen kertoivat, että saavat usein yhteydenottoja yhteistyökumppaneiltaan liittyen väkivallan puheeksi ottoon. Unkuri ja Seppänen kertoivat, että antavat aiheeseen liittyen konsultaatioapua jatkuvasti eri yhteistyökumppaneille, mutta kirjallista ohjeistusta yhteistyökumppaneilleen jaettavaksi eivät ole pystyneet ajallisten resursien vuoksi tuottamaan. Suunnittelimme, että teemme Ankkuri-tiimin käyttöön ja yhteistyökumppaneille jaettavaksi apuvälineen väkivallan puheeksi ottamisen helpottamiseksi. Alkuperäisenä tavoitteena oli kohdentaa työ usean eri sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen ja asiakasryhmän käyttöön. Aikataulu- ja resurssisyydestä päätimme rajata työn kuitenkin 6.-9.luokkalaisia työssään kohtaaville ammattilaisille. Lopullinen idea hyväksyttiin Ankkuri-tiimillä ja opinnäytetyötämme ohjaavilla opettajilla Anu Nordlund-Knuutilalla ja Jaana Paasulla.

Vuoden 2018 kevään ja kesän aikana keskityimme keräämään aineistoa työhömmä ja aloitimme koostamaan opinnäytetyöraporttia kerätyn aineiston pohjalta. Olimme sähköpostitse yhteydessä useisiin väkivaltatyötä tekeviin toimijoihin, kuten Naisten Linjaan, Rikosuhripäivystykseen ja Suomen Mielenterveysseuraan. Osa toimijoista vastasi yhteydenottopyyntöihimme ja lähetti meille aineistoa ja linkkejä verkkosivuille, joista löydämme heidän työsäään käyttämää materiaalia. Naisten Linjan toiminnanjohtaja Kaisa Åberg otti meihin yhteyttä ja ehdotti yhteistyötä opinnäytetyöme tiimoilta. 11.6.2018 kävimme Naisten Linjalla Helsingissä tapaamassa vapaaehtoistyön koordinaattori Katja Orpanaa ja kehittämistyön suunnittelija Katriina Rainetta. Raine ja Orpana kertoivat, että Naisten Linja on aloittamassa koulukieruetta, jonka aiheena on lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja puheeksi otto. Totesimme yhteisesti tapaamisen aikana, että vaikka Naisten Linja ja me pyrimme lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn ja jo alkaneen väkivaltakierteen katkaisemiseen, on lähestymistapamme tähän työhön erilainen. Naisten Linjan toiminta on nais erityistä ja me teemme työme sukupuoli-neutraalista näkökulmasta. Päädyimme tämän vuoksi siihen, että emme aloita varsinaista yhteistyötä opinnäytetyöme tiimoilta, mutta lähetämme valmiin version puheeksi oton oppaasta Naisten Linjalle.

Syksyllä 2018 koostimme ensimmäisen version puheeksi oton oppaasta. Pyysimme työelämäkumppaniltamme palautetta oppaasta ja saadun palautteen perusteella muokkasimme työtämme. Halusimme koostaa lähisuhdeväkivallan puheeksi oton oppaan myös Ankkuri-tiimin yhteistyökumppanien tarpeiden ja näkemyksien pohjalta. Loppuvuodesta 2018 otimme yhteyttä Riihimäen yläasteille. Marraskuussa 2018 kävimme haastattelemassa terveydenhoitajaa, erityisopettajaa ja kahta koulukuraattoria. Haastatteluiden ja niistä litteroidun aineiston pohjalta muokkasimme opasta ja raporttia.

Kuva 7: Oppaan sisällön rakentaminen.

Kevään 2019 aikana oppaan sisältö rakennettiin haastatteluiden, teorian sekä omien tulkintojen pohjalta (Kuva 7). Haastatteluiden tulosten pohjalta opasta saatiin muokattua paremmin tarkoitustaan palvelevaksi ja kohderyhmän toiveita vastaavaksi. Teoria kerättiin kirjallisuuskatsauksen avulla, ja muokattiin lopulliseen muotoonsa täydentämällä. Omat tulkinnat ja päätelmät tehtiin edellä mainittujen pohjatietojen mukaan, ja myös omaa ammattitaitoaamme käytettiin oppaan rakentamisessa.

10.3 Luotettavuus

Opinnäytetyön luotettavuutta, reliabiliteettia, arvioitiin tarkastelemalla työssä käytettyjä kehittämistoiminnan elementtejä ja niiden toimivuutta suhteessa kehittämistoimintaan. Kehittämistoiminnan lopputuloksen käyttökelpoisuus nähdään tuotoksen luotettavuutena. Tiedonkeruumenetelmänä käytetty haastattelu oli toimiva, sillä sen avulla saatiin kerättyä oppaan varsinaisten käyttäjien mielipiteitä ja näkemyksiä. Haastatteluiden kautta 6.-9.luokkalaisten parissa työskentelevät työntekijät pääsivät vaikuttamaan suoraan lopulliseen oppaaseen. Haastatteluista saatiin myös arvokasta tietoa oppaan käyttöympäristöistä.

Opinnäytetyön eri vaiheissa meitä ohjasi moraali sekä yleiset eettiset periaatteet. Ammattilaisten haastattelut tehtiin luottamuksellisesti, eikä kenenkään nimiä julkaistu. Haastatteluaineisto käsiteltiin sekä litterointi toteutettiin ainoastaan opinnäytetyön tekijöiden toimesta. Sillä molemmat tekijät osallistuivat kerätyn aineiston tulkintaan ja analysointiin, voidaan todeta useamman näkökulman vahvistavan kehittämistyön luotettavuutta.

Luotettavuutta lisää huolellisesti valitut lähteet. Tutustuimme monipuolisesti ja laajasti väkivallan teemoihin, väkivallan vaikutuksiin, vuorovaikutukseen sekä kohtaamiseen aiheina kirjallisuuskatsauksella sekä eri tutkimusten kautta. Laaja tieto opinnäytetyön keskeisimpien käsitteiden sisällöstä vahvistaa luotettavuutta. Suunnitelmallisuus sekä riittävä aika jokaiseen työvaiheeseen koko prosessin ajan lisäävät tutkimuksellisen kehittämistyön luotettavuutta.

Puheeksi oton oppaan käyttökelpoisuus parantui työn edetessä. Kehittämistyön aloitusvaiheessa opas muodostettiin kirjallisuuskatsauksesta saadun tiedon ja omien näkemystemme pohjalta. Teoriasta saatu tieto tuki kehittämisprosessia. Haastatteluiden kautta oppaan sisältöä määritettiin ja rajattiin vielä tarkemmin vastaamaan käyttäjien ja kohdeasiakasryhmän tarpeita. Ajallisten resurssien vuoksi oppaan käytettävyyttä käytännön työelämässä ei voitu arvioida. Tämä olisi lisännyt työn luotettavuutta.

11 Arviointi

11.1 Yhteistyökumppanin antama arviointi

Valmis opinnäytetyöraportti ja lähisuhdeväkivallan puheeksi oton opas palautettiin työelämäkumppanillemme, Riihimäen poliisin Ankkuri-tiimille, huhtikuun loppupuolella. Palautetta pyydettiin työstä kokonaisuudessaan. Työelämäkumppanin palautteessa mainittiin, että työssä olisi hyvä tuoda vielä selkeämmin esille mihin lakeihin perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyö ja siihen puuttumisen velvoite ja ennaltaehkäisyn tavoitteet perustuvat. Työtä päivitettiin tältä osin ja Lastensuojeluilmoitus-kappaleeseen lisättiin tietoa kansainvälisistä sopimuksista, jotka määrittelevät perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyötä. Työtä muokattiin myös lähisuhdeväkivallan muotojen osalta, ja Väkivallan muodot-kappaleeseen lisättiin tietoa myös uskonnollisesta ja kulttuurisesta väkivallasta ja vainosta.

Ankkuri-tiimin Sari Seppänen ja Mari Unkuri kävivät työn läpi. Heidän antamassaan palautteessa mainittiin opinnäytetyömme olevan kokonaisuudessaan hyvä ja laadukas. Oppaan laajuus arvelutti työelämäkumppaniamme, onko opas liian raskas. Ajallisten resurssien vuoksi työelämäkumppanin yhteistyökumppaneiden palautetta ei voitu kerätä.

11.2 Itsearviointi

Koemme onnistuneemme opinnäytetyömme teossa. Opinnäytetyöllä kehitettiin työelämäkumppanin tunnistamaa kehityskohdetta ja työ on tehty tiiviissä yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa. Työn teossa on hyödynnetty kirjallisuuskatsausta ja haastattelumateriaalia.

Työssämme olemme onnistuneesti hyödyntäneet olemassa olevaa tietoa lähisuhdeväkivallasta, sen vaikutuksista ja puheeksi oton menetelmistä. Työssämme olemme yhdistäneet lähisuhdeväkivaltaa ja puheeksi ottoa koskevaa tietoa selkeään opasmuotoon, jota voi hyödyntää erilaisissa toimintaympäristössä. Työn kehittämistä on mahdollista jatkaa käytännössä loputtomiin ja lisätä siihen kunkin toimintaympäristön vaatimia päivityksiä ja muutoksia.

Ohjausta opinnäytetyöhömme olemme kokeneet saaneemme ja hakeneemme riittävästi, ja olemme olleet ohjauksen hakemisessa oma-aloitteisia. Työn tekeminen on edennyt johdonmukaisesti ja loogisesti.

Työn haaste muodostui ajallisista resursseista, sillä oppaan toimivuutta käytännön työssä ei päästy testaamaan. Oppaan toimivuuden tuloksellisuus muodostuu sen käyttöön otosta työelämäkumppanin työssä. Kehitystoiminnan sisällölliset tulokset ovat nähtävissä pidemmällä aikavälillä, kun Ankkuri-tiimin yhteistyökumppaneilta saadaan palautetta oppaan käytettävyydestä ja hyödyllisyydestä.

12 Pohdinta

Opinnäytetyöllä pyrittiin helpottamaan lähisuhdeväkivallan puheeksi ottoa ja madaltamaan ammattilaisten kynnystä keskustella nuorten kanssa heidän kohtaamastaan lähisuhdeväkivallasta tekemällä tähän konkreettinen apuväline. Työllä pyrittiin lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn puuttumalla nuorten ja heidän perheidensä tilanteisiin varhaisessa vaiheessa. Työ kohdennettiin 6.-9.luokkalaisten kanssa työskenteleville ammattilaisille, ja opas tehtiin Riihimäen poliisin Ankkuri-tiimin ja heidän yhteistyökumppaneidensa käyttöön. Oppaasta tehtiin tiedonkeruun, haastatteluiden ja arviointien perusteella selkeä ja yksinkertainen. Kokonaisuudessaan kehittämisprosessin voidaan nähdä onnistuneen osittain. Opinnäytetyön tekijät oppivat organisoimaan ja kehittämään omaa toimintaansa prosessin edetessä. Opinnäytetyön koostaminen, muokkaaminen ja käytännön työhön siirtäminen kehittyi prosessin edetessä. Ajallisten resurssien vuoksi oppaan toimivuutta käytännössä ei saatu testattua laajalti, vaan työn toimivuutta käytännön työssä arvioitiin työelämäkumppanin arvioinnin mukaan. Oppaan käytettävyydestä olisi toivottu lisää kokemuksia käytännön työelämässä, sillä tämä olisi lisännyt työn luotettavuutta.

Väkivalta on aiheena laaja ja haastava, ja sitä esiintyy kaikissa sosiaaliryhmissä, kulttuureissa ja ympäristöissä. Aiheen laajuuden vuoksi sen taustalla olevien syiden, siihen johtaneiden tekijöiden ja ilmenemismuotojen tyhjentävä esittäminen on haasteellista. Väkivaltaa määritelläänkin monesti tapahtumapaikan perusteella, kuten koulu- tai työpaikkakiusaaminen. Lähisuhdeväkivallalle tyypillistä on eri väkivallan muotojen ja tapahtumapaikkojen yhteen kietoutuminen. Nuori voi kohdata lähisuhdeväkivaltaa kotona, koulussa tai julkisella paikalla. Väkivallan tekijä voi olla nuorelle entuudestaan tuttu tai tuntematon. Sosiaalinen media on osaltaan muuttanut nuorten elämää, ja luonut uusia mahdollisuuksia vuorovaikutukselle. Sosiaalinen media toimii myös kenttänä väkivallalle, ja nuori voi joutua kohtaamaan anonyymia kiusaamista tai äärimmillään jopa seksuaalista hyväksikäyttöä.

Yhteistä monille väkivaltakokemuksille on niiden salattu ja haasteellinen luonne. Väkivalta koetaan usein häpeällisenä, eikä uhri uskalla välttämättä kertoa kokemastaan kenellekään. Nuori saattaa myös pyrkiä suojelemaan väkivaltaista läheistään vaikenemalla, tai nuori voi pelätä jäävänsä kaveriporukan ulkopuolelle, mikäli kertoo tovereidensa tekemästä väkivallasta. Uhrille väkivallan kokeminen on aina kriisi, joka aiheuttaa monenlaisia oireita joko välittömästi tai pitkänkin ajan kuluttua. Oireilu voi näkyä fyysisinä vammoina, kuten mustelmina, haavoina ja murtumina. Oireita voivat olla myös esimerkiksi toistuvat ruumiilliset vaivat, joita ei suoraan osata liittää väkivaltaan, kuten vatsavaivat, päänsärky ja sydämen tiheälyöntisyys. Nuori voi reagoida kokemaansa olemalla myös esimerkiksi hyökkäävä, vetäytyvä, hermostunut, ärtynyt, aloitekyvytön tai masentunut. Väkivalta horjuttaa aina kiintymyssuhdetta, joka on nuoren kehityksen perusta. Mikäli kiintymyssuhde on puutteellinen, turvallisuudentunne häiriintyy tämän seurauksena. Ilman turvallisuudentunnetta nuori ei opi luottamaan muihin

ihmisiin, itseensä tai omiin kykyihinsä. Lähisuhdeväkivaltaa puheeksi ottaessa onkin tärkeä huomioida, että nuori kokee tilanteen ja työntekijän turvalliseksi ja luotettavaksi.

Vaikka lähisuhdeväkivaltaa aiheena käsitellään nykyään entistä enemmän, on siitä edelleenkin vaikea puhua. Siihen puuttumiseen vaikuttavat monenlaiset tekijät, kuten väärin tulkintojen pelko nuoren ja tämän perheen tilanteesta, ja työntekijän kokemus omasta osaamisestaan. Lähisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen on myös resurssikysymys, työntekijä voi kokea puuttumisen hankalana oman työn ohella tai ajatella jonkun toisen hoitavan asian. Työpaikkojen organisaatorakenne, käytännöt ja työyhteisön tuki ovatkin tärkeitä tekijöitä, kun pohditaan työntekijän valmiutta ottaa lähisuhdeväkivaltaa puheeksi nuoren ja hänen perheensä kanssa. Työntekijällä täytyy olla uskallusta ja rohkeutta puhua hankalista asioista, mutta hänen täytyy saada tukea tähän tarvittaessa myös muulta työyhteisöltä ja taustaorganisaatiolta. Opin- näytetyötä varten tehdyissä haastatteluissa nousi esille koulutuksen merkitys lähisuhdeväkivallan puheeksi otossa. Kaikki haastateltavamme totesivat aiheen olevan tärkeä ja törmää- väänsä siihen omassa työssään säännöllisesti. Kaikki haastateltavamme nostivat esille koulutuk- sen ja tiedon lisäämisen merkityksen lähisuhdeväkivallan puheeksi otossa. Haastatteluissa il- meni, että vaikka väkivalta aiheena oli tuttu, koettiin silti tarvetta lisäkoulutukselle väkival- lan eri muotojen tunnistamisen ja yksilöllisen puheeksi oton suhteen.

Kaiken kaikkiaan lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn eteen tehtävän työn tärkeys ja tar- peellisuus on tullut opinnäytetyöprosessin aikana monin tavoin esille. Mitä enemmän aiheesta puhutaan, sitä paremmin opitaan kehittämään ja kohdentamaan palveluita ja tukitoimia niitä tarvitseville. Nuorten parissa tehtävällä työllä on mittavat seuraukset: mitä varhaisemmassa vaiheessa nuori ja hänen perheensä saavat apua, sitä todennäköisemmin väkivallan kierre saa- daan katkaistua ennen kuin väkivallan vaikutukset ovat tuhoisia nuoren kasvun ja kehityksen kannalta. Väkivaltaan reagoimattomuus ei ole vaihtoehto, vaan siihen pitää aina puuttua. Or- ganisaatioiden toimintamallien kehittäminen on rakenteellista vaikuttamista väkivallan ennal- taehkäisyyn. Kun työntekijä tietää, miten pitää toimia tilanteissa, joissa huoli nuoren kohtaa- masta väkivallasta herää, työntekijän kynnys toimia on matalampi.

Opinnäyteprosessiin liittyvää kehittämistoimintaa voidaan kuvata spiraalimaisena. Opasta ke- hitettiin työn edetessä ja jokainen vaihe tuotti uutta tietoa, jonka pohjalta työtä muokattiin lisää. Käytännön työssä opasta on mahdollista kehittää vielä lisää loputtomasti, sillä nuorten ja heidän perheidensä yksilöllisistä tilanteista saadaan lisää tietoa. Opinnäytetyöprosessissa korostui työelämälähtöisyys, joka teki kehittämistoiminnasta opinnäytetyön tekijöille miele- käästä.

Yhtenä lisätutkimuskohteena voisi olla itse nuoret. Olisi mielenkiintoista selvittää, millaista apua nuoret itse kokevat tarvitsevänsä. Väkivallan käsite on monimuotoinen ja laaja sekä

haasteellinen myös aikuisille ja ammattilaisille, joten olisi mielenkiintoista tietää mitä nuoret tietävät väkivallasta ja mitkä seikat he itse liittävät väkivaltaan tai sen muotoihin.

Opinnäytetyöprosessimme aikana varmistuimme väkivallan puheeksi ottamisen ja väkivaltaan puuttumisen äärimmäisestä tärkeydestä. Väkivaltaan puuttumisella ja puheeksi ottamisella on ennaltaehkäisevä vaikutus, ja täten väkivallan kierre saadaan katkaistua. Toivomme op-
paamme auttavan kohderyhmäämme päivittäisessä työssään.

Lähteet

Painetut

Eloheimo, E. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turku: Turun yliopisto.

Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2009. Huoli puheeksi - opas varhaisista dialogeista. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Haapasalo, J., 2017. Kriminaalipsykologia. Juva: Bookwell Digital.

Haasjoki, E. & Ollikainen, T. 2010. Kriisit nuoruudessa ja mielenterveyden tukeminen koulussa - Mikä sun mieltä painaa? Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.

Hannus, R., Mehtola, S., Natunen, L. & Ojuri, A. 2011. Veitsen terällä - Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Huovinen, A. & Marttala, P. 2014. Väkivaltaa kokenut lapsi sijaisperheessä - artikkeli Pride-kouluttajien oheislukemistoksi. Pelastakaa lapset ry - Rädda Barnen.

Hyyti, J., Kauppila, J., Koskelainen, M. & Rantaeskola, S. 2015. Haastavat asiakastilanteet - väkivalta työssä. Helsinki: Talentum.

Jokinen, A. 2012. Mieskysymys - Miesliike, -työ, -tutkimus, ja tasa-arvopolitiikka. Tampere - Juvenes Print Oy.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pesso, K. 2011. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kaltiala-Heino, R. 2013. Väkivaltakäyttäytyminen. Teoksessa Nurmi, P. (toim.), Lapsen ja nuoren viha. Juva: Bookwell Oy.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karhuvaara, M., Kaitue, S. & Ruuhilahti, S. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Kaski, S. & Nevalainen, V. 2017. Jo riittää - irti kiusaamisesta ja kiusaajista. Tallinna: Raamatutrukikoda.

Lidman, S. 2015. Väkivaltakulttuurin perintö. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Mehtola, S. 2006. Verkostot auttamisen tukena. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto, Perhe- ja lähisuhdeväkivalta - Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. 2017. Sukupuolistunut väkivalta - oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tallinna: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Nurmo, J. 2009. Nuoren kohtaamisen vaiettu vaikeus ja herkkä hauraus. Teoksessa Purjo, T. & Kuusela, J. (toim.), Tappelusta jutteluun - nuoren kohtaamisen taito. Tampere: Juvenes Print Oy.

Ojuri, A. 2006. Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto, Perhe- ja lähisuhdeväkivalta - Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Oranen, M. 2001. Perheväkivallan varjossa - raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30. Helsinki: Nykypaino oy.

Oranen, M. & Keränen, E. 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto, Perhe- ja lähisuhdeväkivalta - Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Paukkunen, A. 2013. Vähemmän häpeää, enemmän elämää - tutkielma häpeästä ja sen terapeuttisesta hoitamisesta. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pro gradu- tutkielma.

Peräaho, H. 2015. Perheväkivallan tunnistaminen, siihen puuttuminen ja työntekijöiden toiminta perheväkivaltilanteessa. Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö, Pro gradu- tutkielma.

Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi - selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.

Rantanen, T. & Toikko, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Juvenes Print Oy.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2012. Nuoruusikä - Miten lapsesta tulee nuori aikuinen?. Helsinki: WSOY.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, H. 2009. Vaiettu naiseus - ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Åberg, L-K. & Hintikka, S. 2011. Rikoksen uhrin käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Sähköiset

Antervo A. 2017. Traumatisoituminen ja olemisen sietämättömyys. Viitattu 14.11.2018. http://www.finnanest.fi/files/antervo_traumatisoituminen.pdf

Avoin linja ja Demeter 2018. Maria Akatemia ry 2018. Viitattu 07.05.2018. <https://www.mariaakatemia.fi/toiminta/ehkaiseva-vakivaltaty/avoin-linja-ja-demeter/>

Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista riistoa vastaan 88/2011. Viitattu 12.05.2019. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088>

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta 53/2015. Viitattu 12.05.2019. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>

Hemming S. 2017. Kriisin neljä vaihetta. Viitattu 14.11.2018. <https://www.decibel.fi/tie-toa/mieli/suru-ja-kriisi/kriisi/kriisin-nelja-vaihetta>

Järjestön esittely. Maria Akatemia ry 2018. Viitattu 07.05.2018. <https://www.mariaakatemia.fi/yhdistys/>

Keijun Varjo 2018. Tietoa Keijun varjo -hankkeesta. Viitattu 07.05.2018. <http://keijun-varjo.fi/>

Kenelle palvelut on tarkoitettu 2014. Rikosuhripäivystys. Viitattu 07.05.2018. <https://www.riku.fi/fi/palvelut/kenelle+palvelut+on+tarkoitettu/>

KiVa-koulu 2019. Viitattu 21.04.2019. <http://www.kivakoulu.fi/>

Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Viitattu 19.04.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 19.04.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2007/20070417#L5P25>

Naisenväkivalta.fi 2017, Tukea sinulle. Viitattu 07.05.2018. <https://naisenvakivalta.fi/tukea-sinulle/>

Naisten linjan palvelut. Naisten linja 2018. Viitattu 07.05.2018. <https://www.naisten-linja.fi/palvelut/>

Naisten linja Suomessa ry. Naisten linja 2018. Viitattu 07.07.2018. <https://www.naisten-linja.fi/tule-mukaan/naisten-linja-suomessa/>

Nurminen E. & Väestöliitto 2018. Väkivaltainen mies. Viitattu 07.05.2018. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/vakivallan-tekijat/vakivaltainen-mies/

Organisaatio. 2019. Poliisi. Viitattu 07.05.2018. https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/orgaanisaatio

Piispa M., Henttonen P., Serpola-Kaivo-Oja L. & Haapala S. 2018. Väkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 14.04.2019. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vakivalta-ja-vammaisuus/vakivallan-tunnistaminen-ja-siihen-puuttuminen#varmistaminen>

Poliisi, Hämeen poliisilaitoksen Ankkuri-tiimit 2018. Viitattu 23.05.2018. <https://www.poliisi.fi/hame/ankkuri>

Rauas M. 2014. Pieniä tekoja, suuria asioita - Nuorisotyön eettinen näkökulma. Viitattu 17.03.2019. https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/10/julkaisu_humak_pienia_tekoja_suuria_asioita_web_1m.pdf

Rikos- ja pakkokeinotilasto 2016. Tilastokeskus. Viitattu 15.12.2018. https://www.stat.fi/til/rpk/2016/15/rpk_2016_15_2017-05-31_tie_001_fi.html

Sisäasiainministeriö 2013. Ankkuri-malli moniviranomaisyhteistyössä. Sisäasiainministeriön julkaisuja 30/2013. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79022/Ankkuri-malli%20moniviranomaisyhteisty%C3%B6ss%C3%A4.pdf>

Sinkkonen J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria - tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Viitattu 18.12.2018. <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 19.04.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp446209584>

Suomen Mielenterveysseura 2019. Henkinen väkivalta satuttaa sisältäpäin. Viitattu 12.04.2019. <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/v%C3%A4kivalta/henkinen-v%C3%A4kivalta-satuttaa-sis%C3%A4lt%C3%A4p%C3%A4in>

Traumaterapiakeskus 2018. Psyykkinen trauma. Viitattu 14.11.2018. <https://www.traumaterapiakeskus.com/18>

Tunnista väkivalta 2019. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 12.04.2019. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/#1545922533907-da73981f-03ab>

Turvakodit ja väkivallan ehkäisy 2018. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 07.05.2018. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/turvakodit-muu-vakivalta-tyo/#turvakodit>

Uskonnollinen ja hengellinen väkivalta. Pääkaupungin turvakoti ry. Viitattu 12.05.2019. <http://paakaupunginturvakoti.fi/lahisuhde-ja-perhevakivalta/uskonnollinen-ja-hengellinen-vakivalta/>

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE 2013. Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla. Viitattu 17.03.2019. <https://etene.fi/documents/1429646/1555962/ETENE-julkaisu+41+Lapsuuden+ja+nuoruuden+etiikka+sosiaali-+ja+terveysalalla.pdf/3e711c32-e950-4892-bf1b-ee8b9be55769>

Väestöliitto 2019. Fyysinen väkivalta. Viitattu 12.04.2019. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/fyysinen-vakivalta/

Väkivallan monet muodot 2019. Nettiturvakoti. Viitattu 12.05.2019. <https://nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/>

Väkivaltaa Kokeneet Miehet 2018. Miessakit ry. Viitattu 07.05.2018. https://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/vakivaltaa_kokeneet_miehet

World Health Organization 2002. Väkivalta ja terveys maailmassa - WHO:n raportti. Viitattu 15.02.2019. https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf

Julkaisemattomat

Haastattelu. Terveystenhoitaja ja koulukuraattori. 19.11.2018.

Haastattelu. Koulukuraattori ja erityisopettaja. 19.11.2018.

Sähköposti. Riihimäen Ankkuri-tiimi, Unkuri M. & Seppänen S. 24.08.2018.

Kuvat

Kuva 1: Haastatteluista nousseet pääteemat ja ongelmat.	8
Kuva 2: Riihimäen Ankkuri-tiimi ja muut väkivaltatyön kentällä toimivat.	9
Kuva 3: Väkivaltaa kohdanneen apuna toimivat viranomaiset ja muut toimijat. (Åberg 2017, 166).	11
Kuva 4: Lähisuhdeväkivallan moninaisuus (Lidman 2015, 28).	17
Kuva 5: Kehittämisprosessin spiraalimalli. (Toikko & Rantanen 2009, 67).	39
Kuva 6: Haastatteluprosessi.	40
Kuva 7: Oppaan sisällön rakentaminen.	43

Taulukot

Taulukko 1: Väkivallan vaikutuksia eri ikävaiheissa. (Oranen & Keränen 2006, 66-67.)	25
--	----

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset.....	55
Liite 2: Väkiältä puheeksi -opas.....	56

Liite 1: Haastattelukysymykset

- Paljonko asiakasryhmänne keskuudessa esiintyy lähisuhdeväkivaltaa?
- Minkälaisia menetelmiä/työtapoja käytätte omassa työssänne väkivaltateeman työstämiseksi?
- Minkälaisena koette nuoren kohtaamisen väkivaltakeskustelun tiimoilta?
- Millaisia menetelmiä käytätte väkivallan puheeksi oton apuna?
- Miksi olette valinneet kyseiset menetelmät/työtavat?
- Miten valitsemissanne menetelmissä korostuu nuoren tai lapsen kohtaaminen, vai korostuuko?
- Minkälaisia käytäntöjä/toimintatapoja teidän yksikössänne on sovittu tilanteisiin, joissa ilmenee, että nuori kohtaa/on kohdannut lähisuhteissaan väkivaltaa?
- Koetteko saaneenne tarvittavaa koulutusta lähisuhdeväkivallan käsittelemiseksi? Minkälaista koulutusta olette saaneet? Toivoisitteko jotakin lisää?
- Mitkä ovat mielestänne tärkeimpiä tekijöitä väkivallan ennaltaehkäisyssä?
- Onko työssänne joitakin osa-alueita/aiheita, jotka koette haasteelliseksi? Mitä nämä ovat?
- Miten olette ratkaisseet pulmatilanteita?
- Olemme valinneet opinnäytetyömme kohdeasiakasryhmäksi 6.-9.luokkalaiset nuoret. Mitä mielestänne on syytä huomioida, kun puhutaan väkivallasta tämän ikäryhmän kanssa?
- Onko jotakin, mitä koette erityisen tärkeäksi nostaa esille, kun koostetaan opasta väkivallan puheeksi oton avuksi?

Liite 2: Väkiältä puheeksi -opas

VÄKIVALTA PUHEEKSI

OPAS LÄHISUHDE- VÄKIVALLAN PUHEEKSI OTTAMISEN AVUKSI 6.-9-LUOKKALAISTEN KANSSA TYÖSKENTELEVILLE

VÄKIVALTA ON VÄÄRIN.
KAIKISSA TILANTEISSA.
AINA.

VÄLITTÖMÄSSÄ HÄDÄSSÄ OTA YHTEYS YLEISEEN HÄTÄNUMEROON 112.

Julkisella taholla apua tarjoavat oman kunnan terveys-
asema, nuorisoasema tai oman paikkakunnan sosiaali- ja
kriisipäivystys. Myöskin koulu- tai opiskeluterveyden-
hoitajaan, kuraattoriin tai sosiaalityöntekijään voi olla
yhteydessä. Hankalissa tilanteissa apua voi pyytää
lastensuojelusta. Lastensuojelu tukee perheitä ja nuoria
erilaisilla keinoilla ja pyrkii kartoittamaan yhdessä
perheen kanssa tilannetta, sekä tekee sen pohjalta
päättöksen tarvittavista tukitoimista.

Turvakodit www.nettiturvakoti.fi Sivustolle on listattu eri puolilla Suomea toimivat, eri tahojen ylläpitämät turvakodit, myös nuorille kohdennetut. Turvakotien ajantasaiset yhteystiedot sivustolla. Naisten Linja www.naistenlinja.fi Maksutonta neuvontaa ja tukea kaikenikäisille väkivaltaa kokeneille naisille sekä heidän läheisilleen. Naisten Linja tarjoaa myös tietoa muiden tahojen auttavista palveluista.	MLL - Nuorten netti www.nuortennetti.fi Mannerheimin lasten- suojeluliitto tarjoaa nuorille kattavat nettisivut, joista nuorta voi ohjata erilaisiin chatteihin sekä soittamaan auttavaan puhelimeen askarruttavissa tilanteissa väkivaltaan liittyen. Rikosuhripäivystys www.riku.fi Rikosuhripäivystys (RIKU) tarjoaa tukipalveluita rikok- sen uhriksi joutuneille ja heidän läheisilleen. Yhteyt- tä voi ottaa verkossa, puhelimella tai varaamalla ajan oman alueen RIKU- palvelupisteelle.
--	--

Sisällys

JOHDANTO..... 1

MITÄ ON LÄHISUHDEVÄKIVALTA?..... 2

VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN JA SEN VAIKUTUKSET... 4

VUOROVAIKUTUS JA KOHTAAMINEN..... 6

MITEN VÄKIVALTA OTETAAN PUHEEKSI..... 8

VÄKIVALTA KOKENEEN NUOREN OIKEUDET..... 10

LOPPUSANAT..... 11

JOHDANTO

Tämä opas on tarkoitettu 6.-9.luokkalaisten nuorten kanssa
työskenteleville ammattilaisille ja heitä kohtaaville
aikuisille: opettajat, kuraattorit ja kouluterveydenhuollon
ammattilaiset. Opas on myös muiden nuoria kohtaavien
ammattiryhmien ja aikuisten hyödynnettävissä, esimerkiksi
nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajat ja nuorten harrastuksia
ohjaavat aikuiset voivat käyttää opasta työssään.

Nuori voi joutua kokemaan väkivaltaa useissa eri arkipäivän
ympäristöissä. Perheessä tapahtuvan väkivallan lisäksi
nuori voi kohdata väkivaltaa koulussa ja kadulla. Väkivallan
tekijä voi kuulua nuoren kaverepiiriin tai olla hänelle ennalta
tuntematon.

Nuorta tapaavilla aikuisilla on tärkeä rooli väkivallan
tunnistamisessa ja avun piiriin saattamisessa. Tämä
saatetaan kuitenkin kokea hankalaksi aiheeksi ottaa pu-
heeksi, tai ei tiedetä miten aiheesta pitäisi puhua. Opas on
tarkoitettu helpottamaan väkivallan tunnistamista ja
puheeksi ottoa, jotta väkivallan jatkumo nuoren elämässä
saadaan katkaistua ja nuori saa tarvitsemaansa apua.

Teimme oppaan osana opinnäytetyötämme. Oppaan teimme
suoraan työelämä-kumppanimme, Riihimäen poliisin
Ankkuri-tiimin, käyttöön ja heidän yhteistyö-
kumppaneilleen jaettavaksi.

Tiia Haapajärvi ja Janni Tirkkonen

SULKEMALLA SILMÄMME
VÄKIVALLA, HYVÄKSYMME SEN.

Mitä on lähisuhdeväkivalta?

Väkivalta useimmiten jäsennetään sen tapahtumapaikan mukaan, esimerkiksi koulukiusaaminen. Myös kodissa tapahtuva väkivalta on sidonnainen tapahtumapaikkaan, esimerkiksi perhe- tai parisuhdeväkivalta. Väkivalta usein jaotellaan osiin: henkiseen, ruumiilliseen, taloudelliseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Nämä muodot silti usein limittyvät toisiinsa. Lähisuhdeväkivallan tunnusmerkkinä tai erityispiirteenä voidaan pitää väkivallan eri muotojen kietoutumista yhteen, erityisesti ruumiillisen ja henkisen väkivallan on nähty liittyvän usein toisiinsa.

Perheissä, joissa lähisuhdeväkivaltaa esiintyy, väkivalta värähtää perhettä jatkuvasti. Vaikka varsinaisia väkivallan tekoja olisi harvoin, vaikuttavat ne silti perheen ilmapiiriin pelon ja uhan eri muodoilla. Nuorilla, jotka ovat eläneet väkivaltaisissa perheissä, saattaa olla täysin vääristynyt kuva ihmissuhteista ja he saattavat nähdä väkivaltaisen käytöksen normaalina osana kiintymystä ja läheisyyttä. Opiteut väkivallan keinot saattavat täten siirtyä nuoren omiin tulevaisuuden ihmissuhteisiin. Lapsen ja nuoren ruumiillinen kuritus on Suomessa lailla kiellettyä, mutta osa vanhemmista käyttää edelleen väkivaltaisia keinoja kasvatuksessa.

Nuorten keskuudessa tavataan myös koulukiusaamista. Se voi olla ruumiillista tai henkistä väkivaltaa. Koulukiusaamisen yhteydessä saattaa esiintyä myös nettikiusaamista, esimerkiksi muokattujen kuvien tai videoiden luvaton julkaisemista internetiin. Nuoret saattavat kiusata toisiaan tavalla, jota ulkopuolinen ei havaitse lainkaan. Myös katurväkivalta voi olla osana koulukiusaamista. Sitä esiintyy vapaa-ajalla julkisilla paikoilla tai koulumatkoilla.

2

Nuorten parisuhteissa voi tapahtua myös seurusteluväkivaltaa. Tyypillistä tälle on nimittely ja mustasukkaisuus, ja pahimmillaan fyysinen väkivalta. Seksuaalinen väkivalta ilmenee seksiin painostamisella, ja on suhteellisen yleistä. Nuoret ovat parisuhteissaan kokemattomia, eivätkä tiedä mitä seurustelu on tai mitä sen kuuluisi olla. Esimerkiksi seksuaalinen väkivalta saattaa muodostaa väärienlaisen kuvan seksistä. Nuorelle ihmiselle oman kokemattomuuden myöntäminen on vaikeaa kun he hakevat omaa paikkaansa perheen ulkopuolelta ja jossa pyrkivät itsenäistymään.

3

VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN JA SEN VAIKUTUKSET

Väkivallan uhriksi joutuminen on aina traumaattinen kokemus. Uhrien reaktiot ovat yksilöllisiä ja oireilua voi olla hankala tunnistaa. Nuorten kohdalla on myös tärkeää muistaa, että oireilu voi sekoittua normaaliin ikävaihekehitykseen. Osa nuorista ei myöskään reagoi välttämättä ollenkaan ulospäin tai oireet voivat nousta esiin pitkän ajan kuluttua väkivaltakokemuksesta. Äkillisesti ilmaantuvien muutoksiin nuorena on aina reagoitava.

Väkivalta usein mielletään fyysiseksi tapahtumaksi. Fyysisen väkivallan oireet ovatkin helpoiten tunnistettavissa, sillä ne ovat usein näkyviä. Työntekijän tulisi kiinnittää huomiota mm. toistuviin vammoihin, mustelmiin ja muihin fyysisiin oireisiin.

Väkivallan merkit eivät aina ole näkyviä, esimerkiksi tunne-elämän oireet eivät näy aina päällepäin. Työntekijän olisi nuoren kohdalla hyvä kiinnittää huomiota mielialojen äkillisiin vaihteluihin, käytöksen radikaaleihin muutoksiin, yhtäkkisiin keskittymisvaikeuksiin ja muihin psyykkisiin oireisiin.

Mikäli nuori alkaa äkillisesti vältellä tiettyjä henkilöitä tai alkaa eristä itseään muista, kannattaa nuorelta kysyä mistä kyseinen käytös johtuu.

PSYKKINEN OIREET:
 MUSTELMAT, MURTUMAT,
 PALOVAMMAT TAI SELMÄVAMMAT,
 OIREET VOIVAT OLLA MYÖS SELLaisia,
 JOITA EI VOIDA SUORAAN LIITTÄÄ VÄKIVALTAAN,
 KUTEN VASTAVUODIA, LUHSAKÄYTTÄ, KÄÄNTÖN
 PUUTUMISTA JA SYDÄMENTYKYYTYSÄ.

PSYKKINEN OIREET:
 ANGSTUUNEVUUS JA PANEEKITYNNEKOKEMUKSET,
 MÄÄNNUUS, SYÖMIS- JA UNIHÄIRIÖT, YLÄKÄYTTÖ,
 KESKITTYMISKYVYTTÖMYS, HEMOSTUNEISUUS,
 ALUEKYYTÖMYS JA KOROSTUNEET
 VÄKIVALLAN TUNTEET.

Väkivallan tunnistamiseen ei ole yhtä ainuttakaan oikeaa tapaa, sillä tilanteet ja väkivallan kokemukset ovat erilaisia ja vaihtelevia. Tärkeintä tunnistamisessa on, että työntekijöillä on taitoa ja tietoa tunnistaa väkivaltaa, rohkeutta puuttua tilanteeseen sekä ehkäistä väkivallan syntymistä. Pelkästään jo väkivallasta kysyminen ja sen puheeksi ottaminen on auttamista.

Nuori voi oireilla psyykkisesti ja fyysisesti väkivallan uhriksi joutumisen seurauksena. Nuori voi tuntea pelkoa ja häpeää tapahtuneesta, mikä voi johtaa siihen, ettei nuori puhu väkivallasta. Nuori voi myös peitellä tapahtunutta, eritoten jos väkivallan tekijä kuuluu nuoren lähipiiriin. Nuori voi myös vältellä aiheesta puhumista siitä syystä, että pelkää aikuisten reaktioita tai ei halua epämieluisaa huomiota asian vuoksi. Nuori voi myös pelätä tapahtuneesta kertomista, varsinkin jos nuoren oma toiminta tapahtumaan liittyen on ollut sääntöjen tai lakien vastaista.

Nuori ei aina osaa liittää omaa oireiluaan väkivaltaan ja tällöin turvallisen, luotettavan aikuisen rooli tunnistamisessa on tärkeä.

VÄKIVALLAN PITKÄKESKISIA VAIKUTUKSIA
 VOIVAT OLLA MUUN MUUTENA POSTTRAUMATTIIVINEN
 STRESSITILAA, ERILLISET FOKIAT JA PELKOITAT, PANEEKITYNNEKOKEMUKSET TAI
 PUUTTEELLINEN KÄYTTÖ. NUOREN YÖ MYÖS REAGIOIDA KOKEMAMAANSA
 VÄKIVALLAAN KÄYTTÄYTYMÄLLÄ ITSE MYÖHEMMIN
 VÄKIVALLASTA, TAI TEHEMÄLLÄ ESIMERKIKSI
 ELÄMÄNSÄ.

5

VUOROVAIKUTUS JA KOHTAAMINEN

Aktiivinen kuunteleminen - Aktiivisella kuuntelemisella tarkoitetaan nuoren kertomaan keskittymistä sekä nuoren tavoitteiden ja odotusten selvittämistä. Tämä auttaa ymmärtämään, nuoren viestinnän keskeisen sisällön. Nuoren kohtaavan vastuulle jää nuoren rohkaiseminen keskusteluun ja aroista asioista kertomiseen. Keskustelun lomassa nuorta voi pyytää toistamaan ja tarkentamaan asiaansa, tällä on positiivinen vaikutus luottamussuhteeseen.

Asialinjalla pysyminen - Pysymällä asiallisena ja neutraalina keskustelussa tilanteen hallinta pysyy nuoren kohtaavalla.

Omat tunteet - Omia tunteita ja ajatuksia saa tuoda keskustelussa esiin. Esimerkiksi "tämä tilanne on haastava, ja joudun miettimään miten kannattaisi toimia..". Ulosanti ja oman puheen sävy on tärkeää pitää toteavana, syyttävällä sävyllä saattaa saada nuoren sulkeutumaan ja lopettamaan puhumisen.

Myötäileminen - Myötäilemällä nuoren kertomaa keskustelussa välitetään konfliktitilanne.

Empatia - Myötäily on yksi tapa osoittaa empatiaa. Aikuisen tulee muistaa, että ei ole itse nenäkäs tai saivarteleva keskustelussa.

Myönteinen palaute - Nuorelle tulee antaa myönteistä ja positiivista palautetta siitä, että kertoo arasta aiheesta. Nuorelle on myös hyvä kertoa, että asia helpottuu yhdessä selvittämällä ja ettei hän ole asian kanssa yksin.

Vuorovaikutusyritysten lopettaminen - Mikäli nuori on asian suhteen levoton tai sulkeutunut, on hyvä miettiä tulisiko toisen aikuisen tai työntekijän yrittää virittää keskustelua tai vuorovaikutussuhdetta nuoreen.

6

Nuoren kohtaaminen ja väkivallasta kysyminen saattaa tuntua pelottavalta ajatukselta. Vaikka asiaan olisikin saanut koulutusta, on ymmärrettävää jännittää nuoren kertomaa vastausta. Aikuisen omat tunteet saattavat olla esteenä nuoren aidolle kuuntelemiselle tai kohtaamiselle. Omien tunteiden kanssa on tärkeää tulla sinuiksi ennen kuin kohtaa väkivaltaa kokeneen nuoren. Omia tunteita saa tuoda esiin, mutta ulosannin kanssa tulee olla tarkka.

Toteava sävy puheessa on hyvä vaihtoehto, sillä loukkaantuneella tai syyttävällä sävyllä saattaa rakentunut luottamussuhde romuttua täysin. On hyväksyttyä todeta nuorelle esimerkiksi "tämä tilanne on haastava, enkä ole varma miten toimia".

Omaa roolia aikuisena on hyvä tarkkailla keskustelun aikana. Ei ole toivottua, että nuoren mahdollisen raivon kohteena on nuoren kohtaava ammattilainen. Oman tai työnantajaorganisaation toiminnan puolustelu tai muu selittely harvemmin auttaa asiaa, sillä nuori ei välttämättä hahmota toisen osapuolen näkökulmaa tai mielipidettä. Konfliktin välttämiseksi kohtuullinen myötäileminen on paras tapa.

Oman itsensä tunteminen nuorten kanssa työskennellessä on äärimmäisen tärkeää. On tarpeen tunnistaa omat heikkoudet, vahvuudet, arvot ja huomioida omassa toiminnassaan mahdolliset toista ihmistä latistavat tai mitätöivät toimintatavat. Vain tunnistetut toimintatavat, mielipiteet ja asenteet ovat käsiteltävissä, uudelleen harkittavissa ja täten muokattavissa. Kun tuntee oman itsensä, osaa asettaa rajat omalle työskentelylleen. Itsetuntemus ja monipuolinen tieto tukevat jokaisen ammattilaisen omaa työskentelyä ja työssä jaksamista.

7

MITEN VÄKIVALTA OTETAAN PUHEEKSI?

Kun otetaan väkivalta puheeksi nuoren kanssa, on tärkeää, että asiasta puhutaan ja kysytään suoraan, mutta myötätuntoisesti. On tärkeää myös kertoa nuorelle, miksi asiasta kysytään. Nuorelle kerrotaan, että kysymyksiä esitetään esimerkiksi siksi, että hänestä ollaan huolissaan.

On tärkeää antaa nuorelle kokemus siitä, että nuoren kohtaava aikuinen on aidosti kiinnostunut ja valmis auttamaan. Avoimuus, ystävällisyys, aktiivinen kuuntelu ja kohtelaisuus viestivät näistä asioista.

Väkivalta ei lopu itsestään. Se voi ajan kuluessa pahentua entisestään, ja helposti normalisoitua osaksi nuoren elämää. Perheen sisällä tapahtuva väkivalta ei saisi olla yksityisasia, vaan se tulisi nostaa keskustelun aiheeksi. Perheeseen kuuluvilla puhumisen kynnyks saattaa olla liian suuri, jolloin ulkopuolisen olisi hyvä ottaa väkivalta puheeksi.

Nuoren voi olla vaikea puhua kokemastaan väkivallasta. Häntä voi myös pyytää kirjoittamaan kokemastaan, mikäli tämä tuntuu nuoresta luontevalta.

On tärkeä huolehtia, että nuori ymmärtää kaiken keskustellun ja sen mitä toimia keskustelun perusteella tulee. Nuorelle on tärkeä kertoa, mitä lastensuojelu- ja rikosilmoitus tarkoittaa käytännössä ja kauan näiden etenemiseen menee.

KYSY - KUUNTELE
KERRO VÄKIVALLASTA
OTA KANTAA - VÄKIVALLA ON TIETOS
MUISTUTA VÄKIVALLAN JA KIIHDON EROSTA
KATKOTA NUOREN KOKEMUKSET JA KÄYTTÖKSI
SELVITÄ VÄKIVALLAN TUHELIVALLIUSUUDEN TARVE
ONTAA NUOREN PALVELUUN

Nuoret eivät aina tunnista mikä on väkivaltaa. Nuoren kanssa olisi tärkeää keskustella siitä, mitä väkivalta on. Aiheen puheeksi ottaminen on hyvä tehdä turvallisuuden ja huolen tunteen kautta.

Keskustelun nuoren kanssa voi aloittaa esimerkiksi kertomalla nuoren muuttuneesta käytöksestä ja tästä heränneestä huolesta.

Anna nuorelle aikaa reagoida. Sovi nuoren kanssa jo seuraava tapaaminen keskustelun jatkamiseksi.

Tärkeimpänä puheeksi ottamisessa on nuoren tilanteen vakauttaminen ja perheen arjen turvaaminen.

Arvioi, voiko väkivallasta ottaa suoraan yhteyttä nuoren vanhempiin vai onko turvallisempaa hoitaa asia viranomaisten kautta.

Älä vähättele, ota nuoren kertoma todesta.

Esitä suoria kysymyksiä: mitä, milloin, miten, kuka.

Esitä avoimia kysymyksiä, älä johdattele nuorta vastaamaan tietyllä tavalla.

Älä painosta, nuori voi kokea tämän negatiivisena ja lopettaa yhteistyön.

8

MUISTAT
ÄLÄ OLETA ESIIN NUOREN VÄKIVALLASTA
HÄNEN TILANTEestaan. KIIHKEENKIN TYÖTÄIDIN
KESEKÄÄ AMMATTILAISEN VELVOLLISUUS
ON OTTAA ASIA PUHEEKSI NUOREN KANSI.

9

